

Utjecaj zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor Hrvatske

Mihaljević, Petar

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:491634>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij

Poslovna ekonomija – smjer Trgovinsko poslovanje

**UTJECAJ ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE EUROPSKE
UNIJE NA POLJOPRIVREDNI SEKTOR HRVATSKE**

Završni rad

Zagreb, rujan 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija – smjer Trgovinsko poslovanje

**UTJECAJ ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE EUROPSKE
UNIJE NA POLJOPRIVREDNI SEKTOR HRVATSKE**
**THE INFLUENCE OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY OF
THE EUROPEAN UNION ON THE AGRICULTURAL SECTOR OF
CROATIA**

Student: Petar Mihaljević

JMBAG studenta: 0067628095

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Tomislav Sekur

Zagreb, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je poslovni projekt/ seminarski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Zagreb, 25.07.2023

(mjesto i datum)

Petar Mihajević

(vlastoručni potpis studenta)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1 Kontekst istraživanja.....	1
1.2 Postavljanje istraživačkih pitanja i ciljeva	1
1.3 Metodologija istraživanja.....	2
1.4 Struktura rada.....	2
2. Poljoprivreda.....	Error! Bookmark not defined.
2.1 Povijest poljoprivrede u Hrvatskoj	3
2.1.1 Prapovijesno doba	3
2.1.2 Naseljavanje Hrvata i prirodna proizvodnja	3
2.1.3 Modernizacija poljoprivrede	4
2.2 Stanje poljoprivrede danas	4
2.3 Izazovi poljoprivrede u Hrvatskoj.....	7
3. Pregled poljoprivrede u Europskoj uniji i Hrvatskoj	8
3.1 Povijest poljoprivrede u Europskoj uniji i Hrvatskoj.....	8
3.2 Proizvodnja i trendovi u poljoprivredi EU i Hrvatskoj	9
3.3 Zapošljavanje u poljoprivredi EU i Hrvatskoj	15
3.4 Subvencije i potpore za poljoprivredu u EU i Hrvatskoj	18
4. Zajednička poljoprivredna politika Europske unije (CAP).....	19
4.1 Povijest osnivanja CAP-a.....	19
4.2 Ciljevi CAP-a.....	20
4.3 Financiranje CAP-a.....	20
4.4 Kritike CAP-a	22
5. Utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor Hrvatske ...	26
5.1 Utjecaj CAP-a na poljoprivredni sektor Hrvatske	26
5.2. Primjeri provedbe CAP-a.....	28
5.3. Analiza učinkovitosti provedbe CAP-a u Hrvatskoj.....	30
Zaključak	35
LITERATURA	36

1. UVOD

1.1 Kontekst istraživanja

Poljoprivreda je ključan sektor hrvatskog, europskog i svjetskog gospodarstva. Također ma veliki utjecaj na različite aspekte društva, uključujući sigurnost hrane, ruralni razvoj, zaštitu okoliša, zaposlenost i gospodarski rast.

Nadalje, potrebno je istaknuti važnost Europske unije kao jednog od najvećih proizvođača hrane na svijetu i njezine Zajedničke poljoprivredne politike (CAP), koja igra ključnu ulogu u razvoju poljoprivrede u Europskoj uniji. CAP je uspostavljen kako bi se potaknuo razvoj i modernizacija poljoprivrede, povećala proizvodnja hrane, osigurala sigurnost opskrbe hranom i poboljšala kvaliteta hrane, a istodobno se osigurala održivost ruralnih područja.

Osim toga, važno je istaknuti ulogu Hrvatske u Europskoj uniji i njezinu poljoprivrednu proizvodnju, koja je također značajna za hrvatsko gospodarstvo. Hrvatska se od pristupanja Europskoj uniji suočila s izazovima i prilikama u poljoprivredi, kao i potrebom usklađivanja s CAP-om i europskim standardima. U ovom istraživanju analizirat će se sektor A, odjeljak 01, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo prema NKD-u 2007. godine. Također će se istraživati poljoprivreda u Europskoj uniji i Hrvatskoj, CAP kao glavna politika koja utječe na poljoprivredu u Europskoj uniji, troškovi CAP-a, kritike i utjecaj CAP-a na poljoprivredni sektor Hrvatske. Cilj istraživanja je pružiti dublji uvid u poljoprivredu u Europskoj uniji i Hrvatskoj te istražiti kako CAP utječe na poljoprivredni sektor Hrvatske.

1.2 Postavljanje istraživačkih pitanja i ciljeva

Na početku rada postaviti će se istraživačka pitanja koja predstavljaju temelj za daljnju analizu u rad. Istraživačka pitanja odnose se na utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor u Hrvatskoj, dok su ciljevi analize usmjerene na detaljnu analizu povijesti, ciljeva, financiranja i troškova CAP-a te kritika koje su upućene na ovu politiku.

Istraživačka pitanja koja će biti obrađena u ovom radu su sljedeća:

- Kako je Zajednička poljoprivredna politika Europske unije utjecala na razvoj poljoprivrede u Hrvatskoj?
- Koji su glavni ciljevi CAP-a?
- Kako se financira CAP i koje su glavne kritike upućene na ovu politiku?

Ciljevi ovog istraživanja su sljedeći:

- Detaljno analizirati utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor u Hrvatskoj.
- Analizirati povijest, ciljeve, financiranje i troškove CAP-a te provjeriti jesu li ostvareni ciljevi ove politike.
- Detaljno analizirati kritike koje su upućene na CAP i utvrditi je li postojao utjecaj ovih kritika na promjene u politici.
- Istražiti moguće alternative Zajedničke poljoprivredne politike i njihovu primjenjivost u Hrvatskoj.

1.3 Metodologija istraživanja

U ovom radu će se koristiti kvantitativna i kvalitativna metoda istraživanja. Podaci su prikupljeni korištenjem statističkih baza podataka poput Eurostata i Državnog zavoda za statistiku. Također će se koristiti i stručna literatura i izvori relevantni za istraživanje.

Jedna od metoda koja će se koristiti u analizi podataka bit će deskriptivna statistika. Deskriptivna statistika će se koristiti za prikazivanje statističkih podataka o poljoprivrednom sektoru u EU i Hrvatskoj, kao što su proizvodnja, zaposlenost i subvencije.

1.4 Struktura rada

Prvo će biti dana analiza poljoprivrede u Europskoj uniji i Hrvatskoj. U tom dijelu će biti navedeni relevantni podaci o proizvodnji, zaposlenosti, subvencijama i drugim faktorima koji utječu na razvoj poljoprivrede u EU i Hrvatskoj. U drugom dijelu bit će analizirana Zajednička poljoprivredna politika Europske unije (CAP), njezina povijest, ciljevi, financiranje, troškovi i kritike. Treći dio rada će se fokusirati na utjecaj CAP-a na poljoprivredni sektor Hrvatske. Analizirati ćemo utjecaj CAP-a na hrvatski poljoprivredni sektor te analizirati primjere njezine provedbe. Također, procijenit ćemo učinkovitost provedbe CAP-a u Hrvatskoj. U zaključku će biti sumirane glavne zaključke rada.

2. Poljoprivreda i njena povijest

Poljoprivreda je gospodarska djelatnost koja se bavi uzgojem biljaka i životinja radi proizvodnje hrane, vlakana, energije i drugih proizvoda, također je važan dio gospodarstva mnogih zemalja, uključujući i Hrvatsku, te ima važnu ulogu u osiguravanju hrane za ljude i životinje. Uzgoj biljaka i životinja zahtijeva poznavanje poljoprivrednih tehnika, kao i razumijevanje ekoloških i klimatskih uvjeta. U poljoprivredu se uključuje i stočarstvo, voćarstvo, povrćarstvo, ribarstvo i mnoge druge grane te ima važnu ulogu u održivom razvoju i očuvanju prirodnih resursa, kao i u razvoju ruralnih područja. (Defilippis, 2005)..

2.1 Povijest poljoprivrede u Hrvatskoj

Poljoprivreda u Hrvatskoj ima bogatu povijest koja seže duboko u prošlost. Kroz stoljeća, poljoprivreda je bila ključna gospodarska grana koja je oblikovala život i kulturu hrvatskog naroda. Povijest poljoprivrede u Hrvatskoj može se podijeliti na nekoliko ključnih razdoblja, svako obilježeno različitim utjecajima i promjenama.

2.1.1 Prapovijesno doba

U starijim vremenima u kamenom dobu zabilježene su dramatične klimatske promjene, s razdobljima topline i ekstremnih hladnoća. U tim erama, ljudi su većinom živjeli od lovstva divljih životinja i skupljanja jestivih biljaka. U mlađem paleolitiku, ledena doba ponovno dominiraju, prisiljavajući ljude da se povuku u špilje dok, u starijem neolitiku, poljoprivreda nije bila uobičajena praksa. Tijekom bakrenog doba, bakar je postao prva metalna kovina koja se koristi, dok su se u brončanom dobu konji počeli široko koristiti kao domaće životinje. Zatim u željeznom dobu, razvila se trgovina, a uz poljoprivredu i stočarstvo. Kako u knjizi prof. Defilippisu piše, u doba Ilira, Hrvati su sijali žitarice poput pšenice, ječma, prosa, boba itd. Također su uzgajali masline, vinovu lozu, smokve i drugo voće, a vinova loza je bila prisutna na Jadranskoj obali prije dolaska Grka. Rimljani su zatim unijeli bolju tehnologiju u naše krajeve, zamjenjujući ilirski plug željeznim ralom što je potaknulo intenzivniju obradu zemlje i proširenje sustava dvopoljnog plodoreda (Defilippis, 2005.).

2.1.2 Naseljavanje Hrvata i naturalna proizvodnja

Povjesničari sugeriraju da su Hrvati stigli u naše krajeve oko 630-te godine. Ovo doseljavanje donijelo je značajne promjene. Tijekom vremena, tradicija poljoprivrede postupno je zamijenjena. Također se spominje da su samostani igrali važnu ulogu u očuvanju tradicije.

Nakon naseljavanja, Hrvati su se odmah počeli baviti zemljoradnjom, a poznavali su osnovne žitarice poput raži, ječma pšenice, zobi i prosa, uzgajali mahunarke kao što su grah, bob i leća, te su imali znanje o različitim voćkama. Upotrebljavali su osnovna poljoprivredna oruđa kao što su plug, motika, lopata, kosa i srp. Tijekom povijesti, važno je bilo stvarati nove poljoprivredne površine, posebno putem krčenja šuma i šikara. Također su se razvijali u stočarstvu i uzgoju maslina i vinove loze. Zatim, u 16. stoljeću, radnici su započeli s uzgojem heljde, a na seljačkim gospodarstvima uzgajali su zob i ječam, dok su na vlastelinskim gospodarstvima proizvodili velike količine pšenice. S vremenom su se tehnologije malo mijenjale, a potražnja za hranom rasla je u 19. stoljeću, što je utjecalo na promjene u poljoprivredi. Sve te promjene oblikovale su seoska naselja u Hrvatskoj, koja su ostala gotovo nepromijenjena stoljećima, sve do dolaska industrijske ere (Defilippis, 2005.).

2.1.3 Modernizacija poljoprivrede

Tijekom 19. i 20. stoljeća, Hrvatska je prošla kroz proces modernizacije poljoprivrede. To je uključivalo uvođenje novih tehnologija, poput mehanizacije i kemijskih gnojiva, što je povećalo produktivnost i omogućilo veću proizvodnju hrane. U ovom razdoblju, posebno tijekom socijalističke Jugoslavije, provedene su reforme koje su imale za cilj kolektivizaciju poljoprivrede, a seljaci su se organizirali u poljoprivredne zadruge (Hrvatska enciklopedija, 2021.).

Zatim slijedi tranzicija i ulazak u EU. Nakon raspada Jugoslavije, Hrvatska je prošla kroz razdoblje tranzicije prema tržišnom gospodarstvu. Ovo razdoblje donijelo je nove izazove za poljoprivredu, kao i promjene u zakonodavstvu i politici. Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine, poljoprivreda je automatski postala sastavni dio Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) EU-a. CAP je imao značajan utjecaj na poljoprivredni sektor Hrvatske, pružajući potporu poljoprivrednicima i potičući modernizaciju i održivost poljoprivredne proizvodnje (Radošević, Zdunić 2007.).

Danas, poljoprivreda u Hrvatskoj ostaje važna grana gospodarstva, s mnogim izazovima i mogućnostima. Potrebno je ravnoteže između tradicionalnih metoda i suvremenih inovacija kako bi se osigurala konkurentnost i održivost poljoprivrede. U svakom slučaju, povijest poljoprivrede u Hrvatskoj ostaje temelj koji oblikuje suvremeni poljoprivredni sektor zemlje.

2.2 Stanje poljoprivrede danas

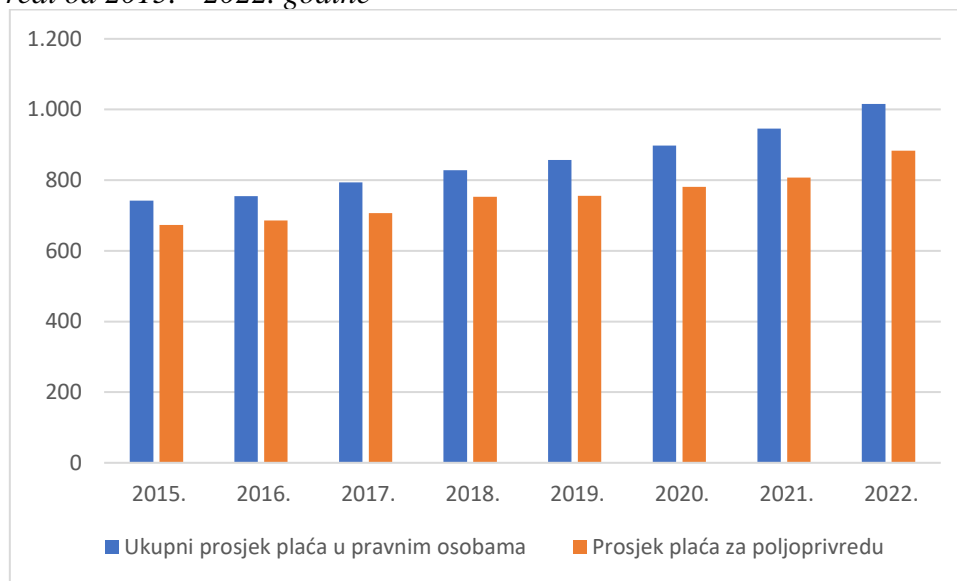
Danas je poljoprivreda važna grana gospodarstva u Hrvatskoj, iako njen udio u BDP-u nije visok kao u nekim drugim europskim zemljama. Najvažniji poljoprivredni proizvodi su

žitarice, voće, povrće, maslinovo ulje, vino, riba, meso, mlijeko i mliječni proizvodi. Hrvatska ima mnogo povoljnih prirodnih uvjeta za poljoprivredu, kao što su plodna tla, povoljna klima i dovoljna količina vode. Jedan aktualni podatak, vezan za današnje stanje poljoprivrede glasi, kako je nedavno u svibnju 2023. godine gotovo 31 milijun eura pruženo kao poticaj primarnim proizvođačima u sektoru stočarstva i biljne proizvodnje, a financirat će se iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (Ministarstvo poljoprivrede 2023.). Sredstva će biti namijenjena za poboljšanje produktivnosti i održivosti poljoprivredne proizvodnje, kao i za modernizaciju opreme i objekata. Planirana pomoć uključuje i mjere za suzbijanje posljedica pandemije COVID-19 na poljoprivredni sektor. Što je primjer da će, iako nije definirano, institucije pružati pomoći pri obnavljanju poljoprivrede tokom određenog perioda.

Grafikon 1 nam prikazuje prosječnu plaću koju su zaposlenici primali u različitim sektorima i tvrtkama koje su registrirane kao pravne osobe. To uključuje poduzeća, tvrtke iz različitih industrija poput proizvodnje, usluga, trgovine. Također nam prikazuje i prosječne mjesečne neto plaće u poljoprivredi što se odnosi na prosječne plaće onih koji rade u sektoru poljoprivrede.

Vidljivo je da je 2015. prosječna mjesečna plaća svih pravnih osoba iznosila 742 eura te je konstantno rasla sve do 2022. s vrhuncem od 1016 eura. Prosječni rast prosječnih plaća, za pravne osobe, od 2015. do 2022. je iznosio 39.14 eura, a najveći porast prosječnih plaća je bilo 2022. u odnosu na 2021. gdje su porasle za 70 eura. S druge strane, najmanje povećanje je postignuto 2016. u odnosu na 2015., s 13 eura povećanja. Također vidimo da je povećanje prosječnih plaća postignuto i u poljoprivredi, koja je iznosila 673 eura za 2015. godinu i 883 za 2022. godinu. Kao i plaće u pravnim osobama, tako je i poljoprivreda doživjela najveći porast prosječnih plaća u 2022. u odnosu na 2021. (66 eura) i najmanje u 2016. u odnosu na 2015. (19 eura). Prosječni porast prosječnih plaća u poljoprivredi je iznosio čak euro manje nego u pravnim osobama, 38.14 eura.

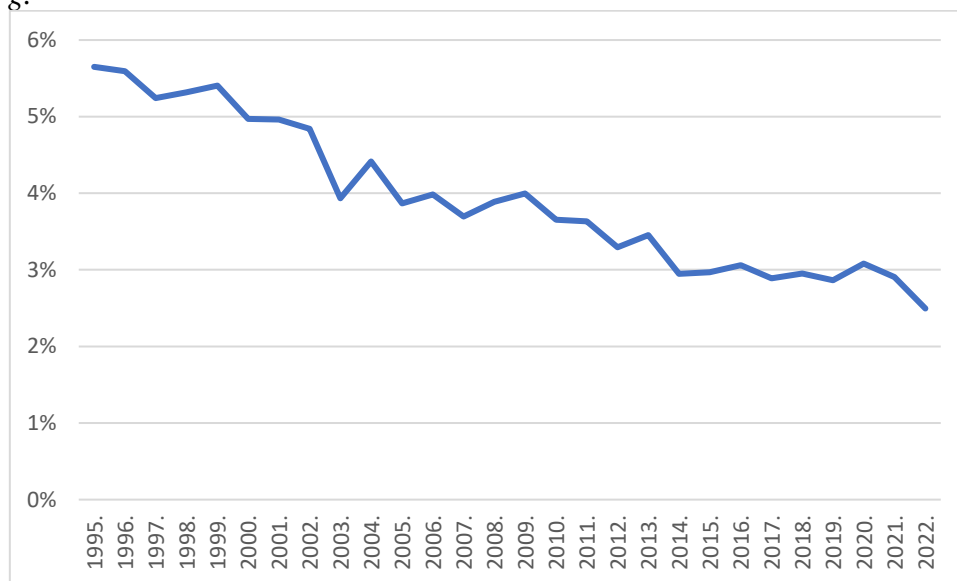
Grafikon 1: Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama prema odjeljcima NKD-u 2007. u odnosu na prosječne mjesečne plaće zaposlenih u poljoprivredi od 2015. - 2022. godine

Izvor: DZS, 2023., vlastita izrada na temelju podataka

Kao što grafikon 2 prikazuje, vidljivo je konstantno smanjenje udjela poljoprivrede na BDP Hrvatske. BDP Hrvatske 1995. godine iznosio je 20,97 milijarde eura, a udio poljoprivrede 5,8%, što predstavlja otprilike 1,22 milijarde eura. Zatim, 2022. godine Hrvatska je imala 66,73 milijarde eura BDP-a s udjelom poljoprivrede koja je sadržavala najnižih 2,8% , odnosno 1,86 milijarde eura. Razlika u tim dvjema uspoređenim godinama iznosi povećanje utjecaja poljoprivrede u BDP Hrvatske za otprilike 64 milijuna eura. Razlog tako niskog povećanja tokom skoro 3 desetljeća može se pripisati na nekoliko faktora. Prvi faktor koji bi bio je urbanizacija jer ljudi se već godinama masovno preseljavaju iz ruralnih područja u veće gradove u potrazi za boljim životnim i ekonomskim uvjetima, što smanjuje broj ljudi koji se bave poljoprivredom. Također, globalizacija koja je otvorila tržišta te je omogućila uvoz poljoprivrednih proizvoda iz drugih zemalja što je rezultiralo povećanjem konkurencije među domaćim i stranim poljoprivrednim proizvodima. Zatim, u trgovinama diljem Hrvatske, domaći proizvodi hrvatskih poljoprivrednih poduzeća su u većini slučajeva puno skuplji od stranih konkurenata što većinom rezultira u kupnji jeftinijih, stranih proizvoda. Kao posljednji faktor se može navesti promjene u ekonomiji. Hrvatska postaje te je postala sve više usmjerenija prema uslugama i turizmu kao važnim sektorima ekonomije. Također, sektori usluga i turizma su znatno više rasli u odnosu na poljoprivredu i njen utjecaj na BDP.

Grafikon 2: Udio poljoprivrednog sektora A prema NKD-u 2007. na BDP Hrvatske od 1995. do 2022. g.

Izvor: DZS, 2023., vlastita izrada na temelju podataka

2.3 Izazovi poljoprivrede u Hrvatskoj

Jedan od glavnih problema s kojima se susreću poljoprivrednici u Hrvatskoj je niska razina mehanizacije i tehnologije. Velik broj poljoprivrednika koristi zastarjelu opremu koja smanjuje produktivnost i efikasnost. Nedostatak novca i kredita također otežava ulaganje u modernizaciju i razvoj poljoprivrede. Također, struktura poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj je neujednačena. Većina poljoprivrednika usmjerena je na proizvodnju žitarica i industrijskog bilja, dok su proizvodnja voća, povrća i stočarstvo manje razvijeni sektori. Ovo može dovesti do neravnoteže u tržištu i smanjiti konkurentnost hrvatske poljoprivrede. Iako je Hrvatska bogata prirodnim resursima, poljoprivreda se suočava s problemom nedostatka vode, posebno u sušnim razdobljima (Petrović, 2009.). Klimatske promjene također utječu na poljoprivredu, jer povećavaju rizik od ekstremnih vremenskih uvjeta koji mogu uništiti usjeve. Pored toga, poljoprivreda se suočava s izazovima u vezi s regulacijama i administrativnim preprekama. Postupci dobivanja dozvola, inspekcija i birokracije mogu biti dugotrajni i skupi, što otežava poslovanje poljoprivrednicima (Obadić, 2018.). Niska cijena proizvoda također je izazov za hrvatske poljoprivrednike. Veliki trgovački lanci imaju moć pregovaranja cijena, što često dovodi do smanjenja marže poljoprivrednika. Konačno, jedan od izazova s kojim se susreću hrvatski poljoprivrednici je nedostatak radne snage. Mnogi mladi ljudi napuštaju ruralna područja i odlaze u gradove u potrazi za poslom, što dovodi do nedostatka radne snage u poljoprivredi. Jedna od ključnih procedura koja se koristi je razvoj novih tehnologija, poput

primjene precizne poljoprivrede i korištenja senzora za praćenje usjeva i tla. Ove tehnologije mogu pomoći u smanjenju troškova proizvodnje, povećanju prinosa i smanjenju utjecaja na okoliš (Jurišić, Šumanovac, Zimmer, Barač, 2015.). Također, razvoj novih tržišta može pomoći u rješavanju problema prekomjerne proizvodnje i pada cijena. Hrvatska bi mogla iskoristiti svoje geografsko položaj i kvalitetu svojih proizvoda kako bi se plasirala na nova tržišta, kao što su zemlje Bliskog istoka ili Dalekog istoka. Poticanje razvoja manje razvijenih sektora, kao što su proizvodnja ekoloških proizvoda ili uzgoj autohtonih sorti biljaka i životinja, također može pomoći u razvoju poljoprivrede u Hrvatskoj. Unaprjeđenje zakonodavstva i administrativnih procedura također može biti od velike pomoći. Poboljšanje administrativne efikasnosti i smanjenje birokratskih procedura mogu smanjiti troškove poslovanja i olakšati život hrvatskim poljoprivrednicima. (Narodne Novine, 2022.).

Ukratko, iako postoje brojni izazovi s kojima se susreće hrvatska poljoprivreda, postoji mnogo načina za njihovo prevladavanje. Ulaganje u tehnologiju, razvoj novih tržišta, poticanje manje razvijenih sektora i unaprjeđenje zakonodavstva i administrativnih procedura mogu pomoći u razvoju i modernizaciji hrvatske poljoprivrede

3. Pregled poljoprivrede u Europskoj uniji i Hrvatskoj

3.1 Povijest poljoprivrede u Europskoj uniji i Hrvatskoj

Europa je imala dugu povijest u poljoprivredi. Primitivni alati i tehnologije korišteni u početku kasnije su zamijenjeni naprednijim tehnologijama, što je rezultiralo većom proizvodnjom hrane. U srednjem vijeku, poljoprivreda je bila glavna grana ekonomije u Europi. Uzgoj žitarica i uzgoj životinja bili su važni za prehranu stanovništva, a trgovina hranom postala je glavni izvor prihoda za mnoge zemlje. U 19. stoljeću, industrijska revolucija dovela je do daljnjeg razvoja poljoprivrede u Europi. Uvođenjem strojeva, kemikalija i drugih novih tehnologija, poljoprivreda je postala još produktivnija (Gorlinski, 2013.).

Što se tiče Hrvatske, poljoprivreda je imala dugu povijest koja seže do prvih poljoprivrednih zajednica koje su se naselile na području današnje Hrvatske. U razdoblju od 19. stoljeća do Drugog svjetskog rata, Hrvatska je bila dio Austro-Ugarske Monarhije. Tijekom tog razdoblja, poljoprivreda je doživjela značajno unaprjeđenje, uz razvoj novih tehnologija i poboljšanje infrastrukture. Nakon Drugog svjetskog rata, u razdoblju socijalističke Jugoslavije, država je preuzela vlasništvo nad zemljom i organizirala je u velika poljoprivredna gospodarstva. Nakon Domovinskog rata i stjecanja neovisnosti, Hrvatska se suočila s mnogim izazovima u poljoprivredi. Pad broja stanovnika na ruralnom području i nedostatak novih tehnologija i

ulaganja doveli su do stagnacije ovog sektora. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, vlada Hrvatske je uložila velika sredstva u modernizaciju i unaprjeđenje poljoprivrede, što je dovelo do porasta proizvodnje i izvoza (Matković, 1999.).

Kao posljednje, poljoprivreda u Europskoj uniji i Hrvatskoj je uvijek bila važna grana gospodarstva. U današnje vrijeme, poljoprivreda se razvija i modernizira, a EU i Hrvatska podržavaju održivu poljoprivredu i razvoj ruralnih područja. Hrvatska je također prepoznala važnost poljoprivrede i stoga ulaže u tu granu gospodarstva kako bi osigurala njezin daljnji razvoj i prilagodbu novim uvjetima. Klimatske promjene su veliki izazov za poljoprivredu, ali uz inovativne prakse i suradnju s drugim zemljama, Hrvatska može uspješno odgovoriti na ove izazove.

3.2 Proizvodnja i trendovi u poljoprivredi EU i Hrvatskoj

Poljoprivreda je važna gospodarska grana u Europi i Hrvatskoj s važnom ulogom u osiguravanju hrane i zapošljavanju ljudi u ruralnim područjima. Kako bi se mogao procijeniti trend proizvodnje u EU i Hrvatskoj, potrebno je razmotriti ključne faktore koji utječu na ovu granu gospodarstva. Prema podacima Eurostata, u EU-27 u 2020. godini je bilo oko 9,1 milijuna poljoprivrednih gospodarstava, a prosječna veličina farme iznosila je 2/3 (63.8%) koje su površinski bile manje od 5 hektara (Eurostat 2023.). Dok je u Hrvatskoj je prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) u 2020. godini bilo 170.837 poljoprivrednih gospodarstava, a prosječna veličina farme iznosila je 6,7 hektara dok 76% poljoprivrednika koristi površine manje od 5 hektara (Ministarstvo poljoprivrede 2021.).

U EU-27, najviše se proizvodi žitarica, a slijede ih mliječni proizvodi, meso i voće. Dok za Hrvatsku je vidljivo, po tablici 2, da konstantni najveći udio proizvodnje sadrže uljarice koje su vrhunac proizvodnje dosegle u 2018. godini sa svojih 308,05 tisuća tona. Za 2019. u odnosu na 2020. godinu vidimo smanjenje proizvodnje za nešto malo manje od 10 tisuća tona. Nakon uljarica, najveću količinu konstantne proizvodnje imaju žitarice kojima je vrhunac bio u 2020. godini sa svojih 174,17 tisuća tona. Osim konstante proizvodnje tablica prikazuje da je Hrvatska bila velik proizvođač šećera u 2016. i 2017. godini u odnosu na ostale što je razlog liberalizaciji tržišta, odnosno ukidanja kvota za šećer koje su realizirane u rujnu 2017. godine. Tu odluku je donijela EU još (Agroklub, 2014.).

Tablica 1: Proizvodnja zastupljenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u RH (tis. t.)

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Žitarice, ukupno	129,32	117,82	136,75	146,26	174,17
Uljarice, ukupno	222,50	276,45	308,05	298,69	287,24
Ulje, ukupno	67,11	61,69	71,65	52,84	63,18
Voće, ukupno	49,89	40,20	48,15	47,57	44,66
Povrće, ukupno	64,96	61,85	59,95	56,87	63,11
Meso, ukupno	70,88	67,74	70,64	69,65	70,66
Jaja	87,02	86,24	83,61	86,78	92,57
Mliječni proizvodi	68,82	72,40	70,02	71,94	73,08
Vrhnje	97,34	100,02	98,74	111,13	85,41
Koncentrirano mlijeko	1,43	1,54	0,54	0,91	0,00
Maslac i mliječni namazi	92,98	59,44	100,96	102,01	71,30
Sir i prerađeni sir	70,62	69,39	64,05	57,88	65,46
Mlijeko u prahu	15,38	17,86	16,09	11,62	15,97
Šećerna repa	82,75	87,42	83,76	83,31	88,35
Šećer	204,71	236,89	80,05	69,92	94,67
Med	90,06	89,15	84,17	82,94	80,05
Vino	82,19	75,79	73,70	89,70	84,92

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2021.)

Prema tablici 3, u prosincu 2020., središnja baza/knjiga u kojoj se upisuje ime s podacima radi trajne evidencije poljoprivrednika u RH (u daljnjem tekstu: Upisnik) je imao ukupno 170.837 upisanih poljoprivrednika. Najviše ih čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva (u daljnjem tekstu: OPG), njih 154.679, što predstavlja 90,5% svih upisanih poljoprivrednika. Osim OPG-ova, poljoprivrednu djelatnost obavlja 3.039 trgovačkih društava, 2.299 obrta, 10.250 samo opskrbnih poljoprivrednih gospodarstava, 355 zadruga i 215 subjekata iz kategorije druge pravne osobe.

Tijekom 2020. godine, broj poljoprivrednika upisanih u Upisnik povećao se za 175, odnosno za 0,1%, u usporedbi s brojem upisanih poljoprivrednika na dan 31. prosinca 2019. godine.

Povećanje broja bilježimo kod sljedećih organizacijskih oblika:

- broj trgovačkih društava povećao se za njih 193, što je postotno izraženo 6,8%
- broj obrta povećao se za njih 48, što je postotno izraženo 2,1%

- broj drugih pravnih osoba povećao se za njih 10, što je postotno izraženo 4,9%.

Broj OPG-ova se smanjio zbog procesa usklađivanja s odredbama Zakona o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, dok je broj SOPG-a porastao. Potrebno je pratiti kretanje zbirnog broja OPG-a i SOPG-a do završetka tog procesa. U razdoblju u kojem se promatra, broj OPG-a i SOPG-a smanjio se za 69, što je postotno izraženo 0,04 %. Broj zadruga također se smanjio za njih 7, što je postotno izraženo 1,9%.

Tablica 2: Ukupan broj poljoprivrednika prema organizacijskom obliku u RH

Organizacijski oblik	Broj poljoprivrednika		Udio u ukupnom broju poljoprivrednika, %	
	na dan 31.12.2019.	na dan 31.12.2020.	Na dan 31.12. 2019.	Na dan 31.12. 2020.
OPG	164.998	154.679	96,7	90,5
SOPG*	2.032	10.250	1,2	6
SOPG OPG	164.998	164.929	96,7	96,5
Obrt	2.251	2.299	1,3	1,3
Zadruga	362	355	0,2	0,2
Trgovačko društvo	2.846	3.039	1,7	1,8
Druga pravna osoba	205	215	0,1	0,1
UKUPNO	170.662	170.837	100	100

*od 31.12.2019. SOPG se promatra kao odvojena kategorija, a odnosi se na SOPG-e kod kojih je proveden postupak usklađivanja sukladno članku 52., Zakona o OPG-u.

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede (2021.)

Raznolikost tipova farmi može se prikazati prema tome što se uzgaja, ovisno o tome postoji li jedna dominantna aktivnost ili ne. Smatra se da je farma specijalizirana kada određena aktivnost osigurava barem dvije trećine proizvodnje ili poslovne veličine poljoprivrednog posjeda. Ostale imaju mješavinu aktivnosti u kojoj nijedna aktivnost ne dominira.

Nekoliko farmi specijalizirano je za proizvodnju usjeva, bilo da se radi o aktivnostima na polju gdje su aktivnosti na polju dominantne ili gdje dominiraju trajni usjevi (poput jabuka, grožđa i maslina), ili čak hortikulture aktivnosti. Nekoliko farmi specijalizirano je za proizvodnju

životinja i proizvoda životinjskog podrijetla, bilo da se radi o pašnjacima ili žitaricama (poput svinja i peradi) koji dominiraju. Ostale farme imaju mješavinu usjeva, mješavinu stoke ili mješavinu usjeva i stoke (Eurostat 2020.).

Kao što tablica 4 prikazuje, gotovo šest od deset farmi (58,3%) u EU moglo bi se kategorizirati kao farme specijalizirane za uzgoj usjeva u 2020. godini. Oko jedne trećine (34,0%) svih farmi bilo je specijalizirano za uzgoj na polju, a oko jedne petine (22,1%) bilo je specijalizirano za trajne usjeve, dok preostalih (2,3%) bilo je specijalizirano za hortikulturene farme. U ovoj grupi specijalista za usjeve, opće farme koje se bave uzgojem korjenastog povrća (poput krumpira i šećerne repe), poljskog povrća i usjeva na polju bili su najbrojniji (činili su 18,3% svih EU farmi). Slijedili su ih specijalisti žitarica, uljarica i proteina (15,7%) svih EU farmi. Osim toga, još jedna petina (21,6%) farmi u EU bila je specijalističkih farmi za uzgoj stoke, a specijalizirane farme za mliječne proizvode (5,1%) i specijalisti za uzgoj i tov goveda (4,2%) bili su najbrojniji unutar ove grupe. Mješovite farme činile su većinu ostalih (19,3%), s malim postotkom farmi koje se ne mogu klasificirati (Eurostat 2020.).

Tablica 3: Vrste farmi i specijaliziranost istih u EU

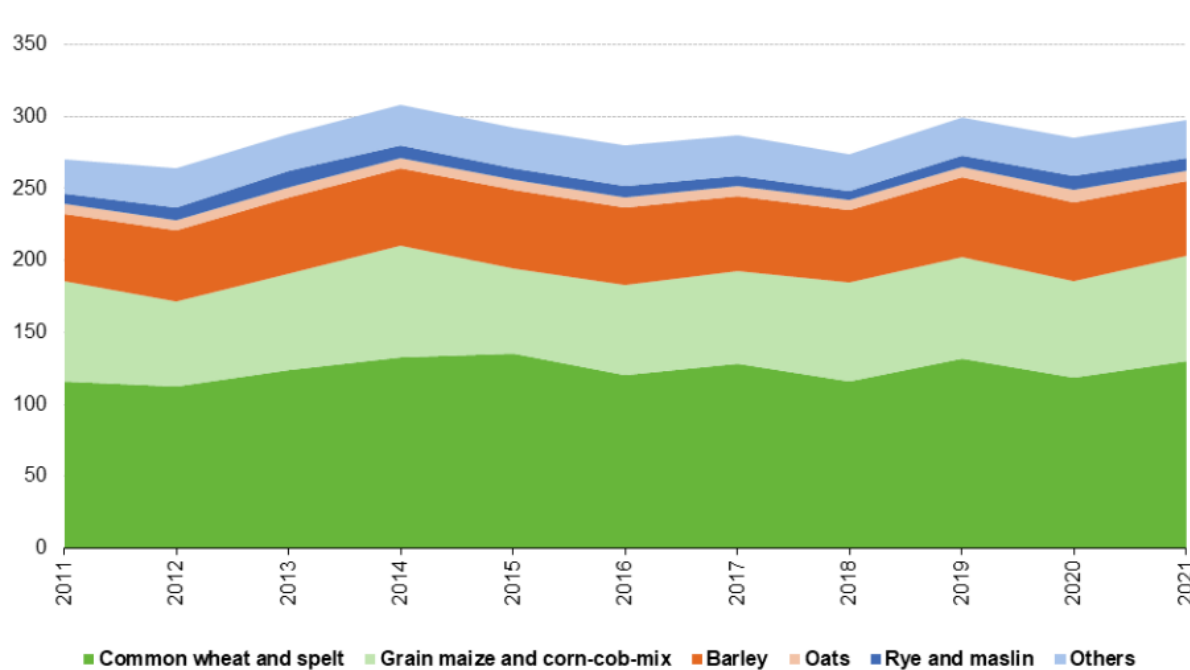
EU UKUPNO: 9.1 milijuna farmi			
Stručnjaci za usjeve 58.3%	Stručnjaci za stočarstvo 21.6%	Mješovite farme 19.3 %	Neklasif icirano 0.8%
Hortikultura 2.3%	Mužnja 5.1%	Mješovita stoka, uglavnom zrnojedi 0.6%	
Raznoliki usjevi 2.4%	Govedarstvo i tov 4.2%	Ratarsko-pašnjačko stočarstvo kombinirano 2.0%	
Vinogradi 4.5%	Ovce, koze i ostala ispaša stoke 3.6%	Mješoviti usjevi 5.1%	
Voće i citrusno voće 5.5%	Svinje 1.5%	Kombinirani razni usjevi i stoka 9.9%	
Masline 9.7%	Stočarstvo, uzgoj i tov kombinirano 0.7%	mješovita stoka, uglavnom pašnjačka stoka 1.7%	

Žitarice, uljarice i proteinske kulture 15.7%	Perad 3.9%		
Opći poljski usjev 18.3%	Razni znojed i kombinirani 2.5%		

Izvor: Eurostat (2020.)

Po slici 1, u 2021. godini ukupna proizvodnja žitarica (uključujući i rižu) u Europskoj uniji iznosila je 297,5 milijuna tona. To je bilo 12,1 milijuna tona više nego u 2020. godini, što predstavlja povećanje od 4,2%. Međutim, ova brojka ostala je ispod rekordnih 307,9 milijuna tona zabilježenih 2014. godine. Ostvaren pad proizvodnje u 2020. godine je prouzročila suša, no vidljivo je da se polako proizvodnja oporavljala.

Slika 1: Proizvodnja žitarica u Europskoj uniji (mil. tona)

Izvor: Eurostat (2022).

S druge strane, u Hrvatskoj je, prema tablici 5 i 6, u razdoblju od 2010. do 2020. godine, proizvodnja kukuruza porasla za 22.5%, proizvodnja šećerne repe se smanjila za čak 58% te sojina proizvodnja se povećala za 50.8%.

Tablica 4: Površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2010. g.

	Površina, tis. ha	Ostvareni prirod	
	Površina, tis. ha	prirod po ha, t.	ukupno, tis. t.
	2010.		
Kukuruz – ukupno	300	6,9	2 060
Krumpir (kasni i sjemenski)	9	16,1	151
Soja	56	2,7	152
Suncokret	26	2,3	62
Šećerna repa	23	52,7	1 230
Lucerna, sijeno	27	6,4	173

Izvor: DZS, (2011.)

Tablica 5: Površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2020. g.

Ostvarena proizvodnja			
	površina, tis. ha	prirod po ha, t.	ukupno, tis. t
	2020.		
Kukuruz – ukupno	282	9,0	2 524
Krumpir (kasni i sjemenski)	7	23,0	152
Soja	83	3,2	270
Suncokret	38	3,2	122
Šećerna repa	10	69,4	722
Lucerna, sijeno	25	8,2	203

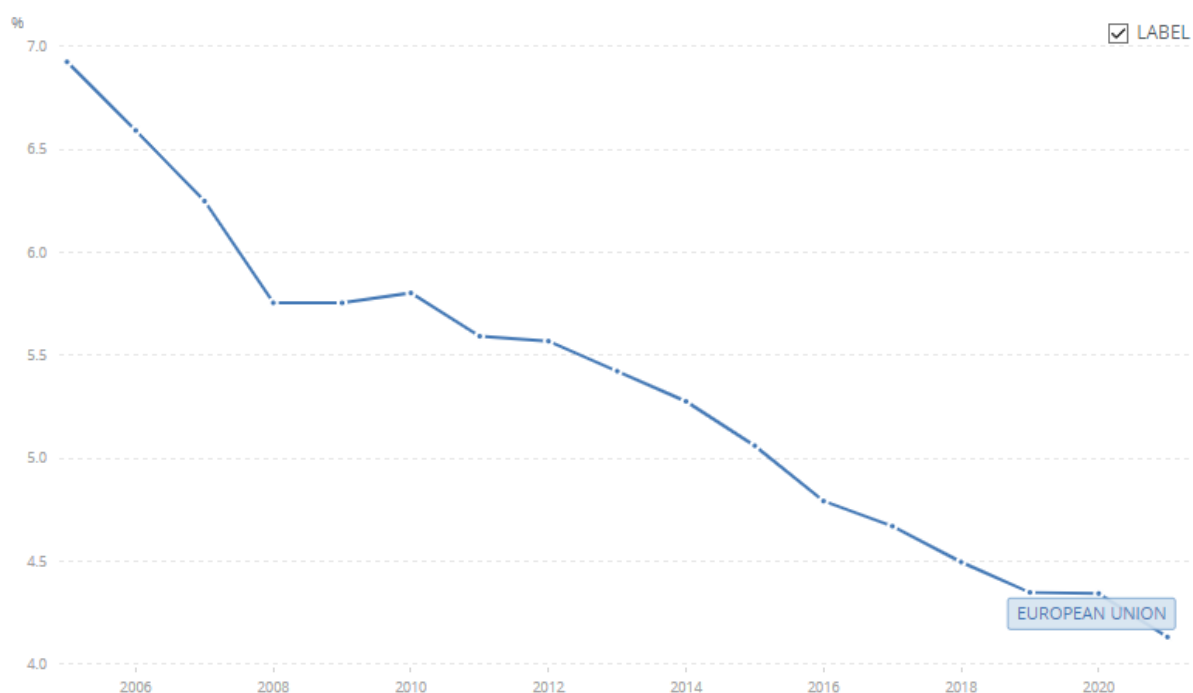
Izvor: DZS, (2021.)

Kada je riječ o trendovima u proizvodnji hrane, u EU se primjećuje smanjenje broja poljoprivrednih gospodarstava i povećanje prosječne veličine poljoprivrednih gospodarstava. Također, u Hrvatskoj, trendovi u proizvodnji hrane su slični kao i u EU, smanjuje se broj malih poljoprivrednih gospodarstava, ali se povećava prosječna veličina gospodarstva i produktivnost po radniku.

3.3 Zapošljavanje u poljoprivredi EU i Hrvatskoj

Kada smo kod zaposlenosti, važno je analizirati i objasniti grafikone koji to pokazuju. Stoga, prvo općenito o zaposlenosti u ukupnoj EU, slika 2 prikazuje da se u EU-u 2020. g. oko 4,2% (otprilike 8.7 milijuna) stanovništva zaposlilo u poljoprivredi te je u padu od 2005. godine, gdje je bilo doseglo 6.4%. Također možemo zaključiti kako se taj pad zaposlenosti nastavlja i nakon 2020. g. U 2021. godini je vjerojatno dosegnut blagi oporavak, no zbog utjecaja COVID-19 i rata u Ukrajini može se pretpostaviti da se zaposlenost samo pogoršala, odnosno smanjila.

Slika 2: Ukupna zaposlenost u poljoprivredi u EU (%)

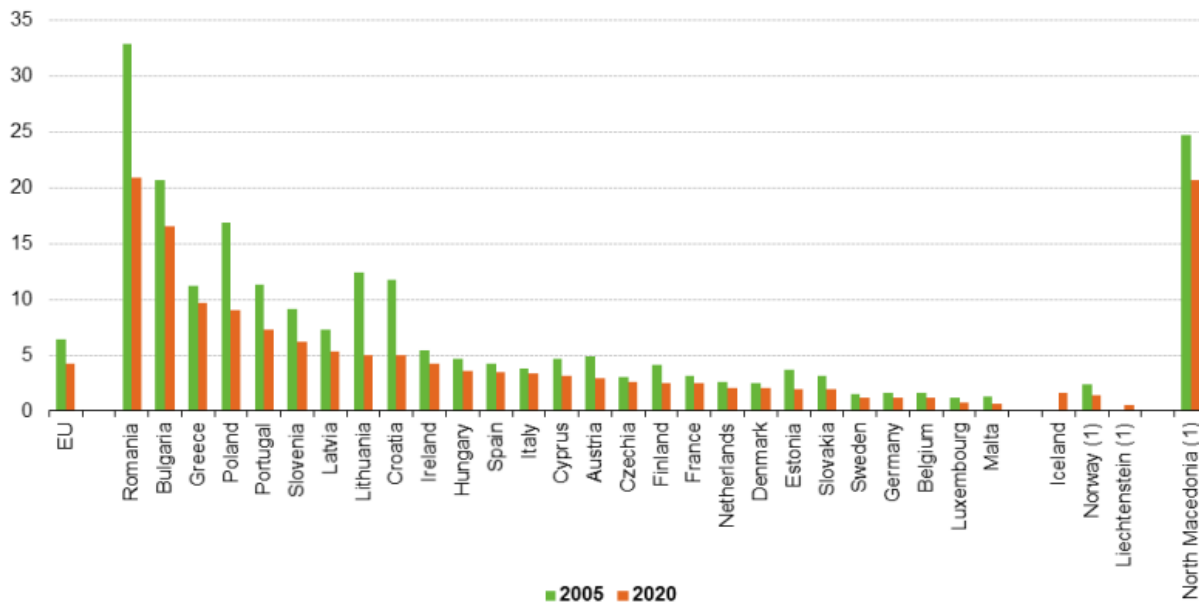

Izvor: THE WORLD BANK, (2021.)

Poljoprivreda je iznimno važna za EU gospodarstvo i osigurava održivost prehrambenog sustava. Međutim, postoje značajne razlike u zapošljavanju u poljoprivredi između različitih država EU. Posebno je važna u Rumunjskoj, zapošljavajući nešto više od jedne petine (20,9 %) stanovništva zemlje u 2020. godini, kao i u Bugarskoj (16,6 % ukupnog zaposlenja), Grčkoj (9,7 %) i Poljskoj (9,0 %) (slika 3). U ostalim zemljama, poput Francuske, Italije, Španjolske itd., manje od 5% stanovništva zapošljava se u poljoprivredi. To je uglavnom zbog specifičnih uvjeta rada i tradicionalnih poljoprivrednih praksi u tim zemljama. S druge strane, u zemljama

poput Njemačke, Nizozemske i Irske, vidimo da se manje od 3% stanovništva zapošljava u poljoprivredi. Različite zemlje EU-a imaju različite pristupe zapošljavanju u poljoprivredi. Primjerice, neke zemlje potiču male farmere i proizvođače hrane, dok druge zemlje favoriziraju velike poljoprivredne korporacije.

Slika 3: Udio zaposlenosti u poljoprivredi po zemljama u EU

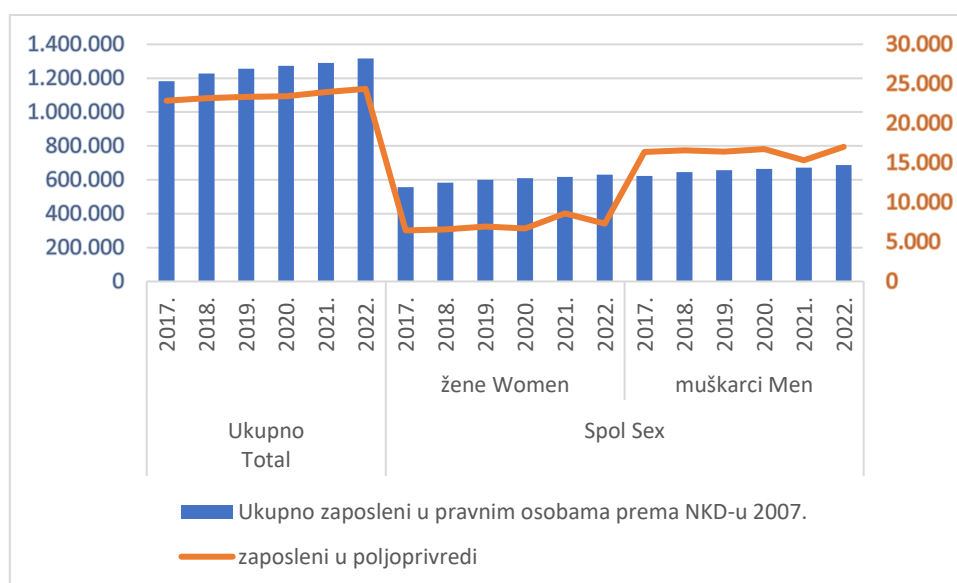

Izvor: Eurostat, 2022.

Poljoprivreda je također jedan od važnijih sektora i hrvatskog gospodarstva i ima ključnu ulogu u ruralnom razvoju. No, problemi sa zapošljavanjem u poljoprivredi u Hrvatskoj su brojni. Mladi često ne žele raditi u poljoprivredi zbog niske plaće i teških radnih uvjeta. Mnogi poljoprivredni radnici su sezonski radnici koji nemaju stalno zaposlenje i primaju niske plaće. Također, mnogi seoski krajevi u Hrvatskoj suočavaju se s iseljavanjem stanovništva i općim demografskim problemima. Kako bi se riješili problemi u zapošljavanju u poljoprivredi u Hrvatskoj, potrebno je osigurati više poticaja za male poljoprivrednike, kao i povećati plaće za sezonske radnike. Također, potrebno je stvoriti bolje uvjete rada i omogućiti pristojne životne uvjete za poljoprivredne radnike. To će pomoći u privlačenju mladih ljudi u poljoprivredu i osigurati održivost hrvatske poljoprivrede u budućnosti. Također, važno je pružiti potporu malim i srednjim poljoprivrednicima kroz programe poticaja i edukaciju o novim tehnologijama kako bi mogli poboljšati svoju produktivnost i održivost. Ulaganje u razvoj ruralnih područja i povećanje dostupnosti financiranja za poljoprivredne projekte također su ključni za napredak poljoprivrede u Hrvatskoj i EU-u (Ćurić, 2020.).

Što se tiče zaposlenosti u Hrvatskoj, prema grafikonu 3 vidimo da je ukupna zaposlenost u svim pravnim osobama 2017. godine iznosila 1.181.418 zaposlenih, od kojih su 557.685 (47.2%) zaposlenih žena, a muškaraca 623.733 (52.8%). Zatim, zaposlenih samo u poljoprivredi, za istu godinu, iznosi 22.849 (1.93%) u odnosu na 1.181.418, od kojih su 6.455 (28.3%) žene i 16.394 muškarci (71.7%). Konstantan rast zaposlenosti od 2017. godine do 2022. godine došlo je do visokih 1.316.990 zaposlenih, u svim pravnim osobama, od kojih su 629.988 (47.84%) žene i 687.002 (52.16%) muškarci. Od tih 1.316.990 samo 24.368 (1.85%) se zaposlilo u poljoprivredi (7.330 ili 30.08% žene i 17.038 ili 69.92% muškarci). Može se zaključiti da se broj zaposlenih u 3 godine povećao za samo 0.08% ili 1.519 zaposlenika u poljoprivredi što je moguć rezultat zbog povećane potražnje za radnom snagom, poticaja i subvencija.

Grafikon 3: Zaposlenost u poljoprivredi u Hrvatskoj po spolu od 2017. do 2022. godine u odnosu na ukupnu zaposlenost u pravnim osobama prema NKD-u 2007. i spolu

Izvor: DZS, 2023., vlastita izrada na temelju podataka

Navedeni podaci pokazuju da se broj zaposlenih u poljoprivredi u Hrvatskoj i EU-u kontinuirano smanjuje tijekom proteklog desetljeća, što ukazuje na promjene u strukturi gospodarstva i općenito na smanjenje značaja poljoprivrede u ukupnom zapošljavanju.

3.4 Subvencije i potpore za poljoprivredu u EU i Hrvatskoj

Subvencije i potpore za poljoprivredu su važan faktor za podršku razvoju i održavanju poljoprivrede u EU i Hrvatskoj. U EU, zajednička poljoprivredna politika (ZPP, a daljnje u radu CAP) je ključni mehanizam za financiranje poljoprivrede, a u Hrvatskoj, potpore se osiguravaju kroz nacionalne programe. Prema podacima Eurostata, u 2019. godini, oko 35% prihoda poljoprivrednih gospodarstava u EU-u bilo je izravno povezano sa subvencijama iz CAP-a. U Hrvatskoj, u 2020. godini, izravne potpore poljoprivrednicima iznosile su 1,4 milijarde kuna, što predstavlja oko 40% ukupnog prihoda od poljoprivrede. Prema podacima Europske komisije, u 2020. godini, CAP je financirao poljoprivredu u EU s iznosom od 54,5 milijardi eura, što predstavlja oko 38% ukupnog proračuna EU (Ministarstvo poljoprivrede 2021.).

U Hrvatskoj, Ministarstvo poljoprivrede provodi niz programa za potporu poljoprivredi, uključujući nacionalne potpore za poljoprivredne proizvođače i ruralni razvoj. Programi se financiraju iz nacionalnih izvora i sredstava EU. Također, u Hrvatskoj postoji i sustav potpora za mlade poljoprivrednike koji žele započeti ili razviti svoje poljoprivredne poslove.

U EU, sustav zajedničke poljoprivredne politike pruža financijsku pomoć poljoprivrednicima kroz razne vrste potpora. Najvažniji su izravna plaćanja, koja se odnose na potpore za područja s prirodnim ograničenjima, plaćanja za usklađivanje i zelena plaćanja.

Hrvatska je postala punopravna članica EU 2013. godine, što je omogućilo hrvatskim poljoprivrednicima pristup CAP potporama. Međutim, Hrvatska je imala manje izravne plaćanja od većine drugih članica EU-a, što se odrazilo na konkurentnost hrvatske poljoprivrede. Hrvatska vlada stoga je 2019. godine najavila povećanje izravnih plaćanja za hrvatske poljoprivrednike kako bi se povećala njihova konkurentnost (Ministarstvo poljoprivrede 2021.).

Uz izravna plaćanja, EU i Hrvatska također nude i druge vrste potpora i subvencija za poljoprivredu. Primjerice, u EU postoje programi poput ruralnog razvoja i programa podrške tržištu, koji pružaju financijsku pomoć poljoprivrednicima za različite projekte i inicijative. Hrvatska također nudi dodatne subvencije za proizvodnju ekoloških proizvoda i ruralni razvoj. Ipak, postoji kritika da se sustav potpora i subvencija ne raspodjeljuje ravnomjerno, te da najveći dio pomoći odlazi velikim poljoprivrednim proizvođačima i velikim korporacijama, dok mali i srednji poljoprivrednici imaju manje koristi od sustava. Također se kritizira da postoje propusti u provođenju pravila o CAP potporama, što može dovesti do nepravedne raspodjele sredstava, o čemu će se govoriti kasnije u radu, no o tome ćemo više kasnije u radu

4. Zajednička poljoprivredna politika Europske unije (CAP)

4.1 Povijest osnivanja CAP-a

Zajednička poljoprivredna politika (engl. Common Agricultural Policy, CAP) osnovana je 1962. godine kao odgovor na izazove s kojima se suočavao poljoprivredni sektor u Europi nakon Drugog svjetskog rata (Europsko vijeće, 2023.). Poljoprivreda je tada bila ključna za oporavak europske ekonomije, a CAP je osmišljen kako bi osigurao stabilnu i dovoljnu opskrbu hranom po razumnim cijenama, podržao dohodak poljoprivrednika i povećao produktivnost poljoprivrednih gospodarstava (Europska komisija 2021.).

CAP je u početku bio osmišljen kao privremena mjera, no postao je trajna politika Europske unije. Od svog osnutka, CAP je prošao kroz niz reformi s ciljem poboljšanja učinkovitosti i prilagodbe novim izazovima, kao što su zaštita okoliša, ruralni razvoj, sigurnost hrane i klimatske promjene (Europska komisija 2021.).

Jedna od glavnih karakteristika CAP-a je sustav potpora poljoprivrednicima. Potpore se odobravaju na temelju broja hektara obradive površine, a cilj je osigurati dohodak poljoprivrednicima te stabilnost cijena i opskrbe. Potpore su dio europskog proračuna i značajno utječu na ukupnu potrošnju EU-a (Europska komisija 2021.).

CAP je također postao kontroverzan zbog svojih negativnih utjecaja na okoliš, poput prekomjernog iskorištavanja prirodnih resursa i zagađenja. Stoga su reforme CAP-a usmjerene na postupno smanjenje potpora i usmjeravanje prema održivijem poljoprivrednom modelu. CAP je u svojoj početnoj fazi bila usmjerena na osiguranje dovoljne opskrbe hranom u Europi nakon Drugog svjetskog rata, kao i na stabiliziranje poljoprivrednih tržišta u Europi. Međutim, u kasnijim godinama politika se razvila u smjeru pružanja potpore poljoprivrednicima i zaštite ruralnih područja. Tijekom proteklih nekoliko desetljeća, CAP je podvrgnuta brojnim reformama kako bi se uskladila s izazovima suvremenog društva i odgovorila na sve veće zahtjeve za ekološkim i društvenim uvjetima proizvodnje hrane.

Jedna od najznačajnijih reformi CAP-a bila je tzv. "Agenda 2000" iz 1999. godine, kojom se CAP restrukturirao kako bi se pripremio za proširenje EU na istok i izlazak iz Vijeća ministara Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Reforma je uključivala smanjenje izravnih plaćanja poljoprivrednicima, poboljšanje uvjeta tržišne orijentacije i jačanje ruralnog razvoja (Eur-Lex, 2023.).

Slijedeća značajna reforma bila je "Health Check" iz 2008. godine, koja se usredotočila na povećanje usklađenosti CAP-a s WTO i na jačanje njegove zaštite okoliša i klimatske politike.

Također je uveden novi sustav izravnih plaćanja, smanjenje kvota mliječnih proizvoda i ukidanje određenih vrsta plaćanja (Eur-Lex, 2008.)

Posljednja reforma CAP-a iz 2013. godine podrazumijevala je više radikalnih promjena, poput eliminiranja sistema kvota mliječnih proizvoda, povećanja izravnih plaćanja za male poljoprivrednike i poboljšanje usklađenosti CAP-a s okolišnom politikom i klimatskim ciljevima. Ova reforma je također uključivala stvaranje novog alata ruralnog razvoja, "Programa za ruralni razvoj" (Europsko vijeće 2019.).

4.2 Ciljevi CAP-a

Zajednička poljoprivredna politika Europske unije ima nekoliko glavnih ciljeva. Njena osnovna svrha je osigurati stabilnu opskrbu visokokvalitetnom hranom za europske građane po razumnim cijenama. Također, CAP ima za cilj očuvanje ruralnih područja i poticanje održivog razvoja ruralnih zajednica. CAP također ima za cilj pomoći poljoprivrednicima da žive od svojih proizvoda i smanjiti ekonomske razlike između poljoprivrede i drugih sektora u gospodarstvu. Konačno, CAP ima za cilj pridonijeti očuvanju okoliša i bioraznolikosti u ruralnim područjima. CAP se u više navrata mijenjao i prilagođavao promjenama u poljoprivrednoj proizvodnji, zaštiti okoliša i razvoju ruralnih područja. Reforma CAP-a u 2023. godini uključuje doprinos poljoprivrede ekološkim i klimatskim ciljevima EU, ciljanju potporu manjim poljoprivrednim gospodarstvima te veću fleksibilnost država članica u prilagodbi mjera lokalnim uvjetima. Reforma bi se trebala provoditi sve do 2027. godine, a glavni aspekti politike su joj: nova zelena arhitektura temeljena na uvjetima zaštite okoliša koje moraju ispunjavati poljoprivrednici, ciljanja izravna plaćanja i intervencije ruralnog razvoja te pristup temeljen na učinku prema kojem države članice svake godine moraju izvijestiti o svojim postignućima (Europsko vijeće, 2023.).

4.3 Financiranje CAP-a

Za financiranje Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) Europska unija koristi proračun koji se sastoji od dva dijela: prvi je dio direktne potpore poljoprivrednicima, a drugi dio se odnosi na razvoj ruralnih područja. Glavni element CAP-a je izravna potpora poljoprivrednicima, koja se financira iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD). Ovaj fond se sastoji od tri dijela: Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EAGF), Europskog fonda za ruralni razvoj (EFRD) i Europskog fonda za ribarstvo (EFF). Drugi dio proračuna za CAP odnosi se na razvoj ruralnih područja, koji se financira iz EFRD-a. Ovaj dio financira projekte

koji su usmjereni na razvoj ruralne infrastrukture, očuvanje okoliša, povećanje konkurentnosti ruralnih gospodarstava, poticanje novih poslovnih ideja i inovacija te poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima (Europska komisija, 2023.).

Financiranje CAP-a ovisi o ukupnom proračunu EU-a i obično se utvrđuje u sedmogodišnjem razdoblju. Trenutno je u tijeku proračunsko razdoblje 2021. - 2027. godine kao što prikazuje tablica 7, a za CAP je osigurano 386,6 milijardi eura, što čini 28,8% ukupnog proračuna EU-a za taj period. EAGF predstavlja oko 70% ukupnih sredstava CAP-a ili 291.1 milijarde eura i služi za financiranje izravnih plaćanja poljoprivrednicima i intervencija na tržištu hrane. Također, budžet Europske unije za 2021. godinu izdvaja 168,5 milijardi eura u obliku obveza, pri čemu CAP čini 33,1% tog iznosa (55,71 milijardu eura). Izravna plaćanja i tržišne mjere čine 76,8% tog iznosa (40,4 milijarde eura), dok ruralni razvoj čini 23,2% (15,35 milijardi eura). Izravna plaćanja su novčane potpore koje poljoprivrednicima osiguravaju stabilan izvor prihoda i potiču održavanje proizvodnje na određenim područjima. Intervencije na tržištu hrane osiguravaju stabilnost cijena hrane i sprječavaju nestabilnost tržišta.

Tablica 6: *Financiranje CAP-a od EU-e u razdoblju od 2021. – 2027. godine (mlrd. eura.)*

CAP PRORAČUN, EU-27 (odobrena sredstva - milijuni EUR po trenutnim cijenama)	(A) Godina 2021	(B) Višegodišnji financijski okvir 2021-2027 (MFF)	% (B)
CAP PRORAČUN, EU-27 (odobrena sredstva - milijuni EUR po trenutnim cijenama)	(A) Godina 2021	(B) Višegodišnji financijski okvir 2021-2027 (MFF)	% (B)
CAP STUP 1			
Izravna plaćanja i poljoprivredne tržišne mjere	40 368.0	290 534.0	76.8%
CAP STUP 2	15 345.0	87 998.3	23.2%
Mjere ruralnog razvoja pod MFF			
Dodatne mjere ruralnog razvoja prema NGEU (privremeni instrument oporavka)	2 387.7	8 070.5	---

UKUPNO CAP	55 713.0	378 532.3	100%
UKUPNE OBVEZE EU	168 496.0	1 221 719.5	---
% od CAP- a	33.1%	31.0%	---
UKUPNO CAP:	58 100.7	386 602.8	---
UKUPNO MFF	333 108.9	1 642 788.7	---
% od CAP- a	17.4%	23.5%	-

Izvor: Europski parlament, 2023.

Osim toga, EAGF financira i programe pomoći za poljoprivredne proizvođače, kao što su mjere za kontrolu bolesti životinja i biljaka te zaštitu okoliša i klimatskih promjena. EAFRD čini oko 30% ukupnih sredstava CAP-a ili 95.5 milijardi eura i namijenjen je za financiranje projekata ruralnog razvoja (Europska komisija, 2023.).

Također, financiranje CAP-a je ključno za podršku poljoprivrednicima i ruralnom razvoju u EU-u. Da bi se osiguralo učinkovito i pravedno korištenje sredstava CAP, postoji niz pravila i procedura koje se moraju poštivati. U skladu s tim, Europska komisija priprema i objavljuje program financiranja CAP-a za razdoblje od sedam godina, što omogućuje poljoprivrednicima i drugim korisnicima da planiraju svoje aktivnosti unaprijed (Europska komisija 2023.).

U konačnici, kako bi se osigurala učinkovita i pravedna raspodjela sredstava, provode se redoviti nadzor i revizije provedbe programa. U slučaju nepravilnosti, sankcije se primjenjuju na korisnike sredstava CAP-a. S druge strane, poljoprivrednici i drugi korisnici sredstava CAP-a imaju pravo na prigovor i žalbu u slučaju nepravilnosti u provedbi programa. Sve u svemu, financiranje CAP-a predstavlja ključni instrument za podršku poljoprivrednicima i ruralnom razvoju u EU-u, te se mora osigurati učinkovito i pravedno korištenje sredstava. Kako bi se to postiglo, potrebno je pridržavati se pravila i procedura te provoditi nadzor i revizije kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost u upravljanju sredstvima CAP-a.

4.4 Kritike CAP-a

U nastavku su jedne od glavnih kritika koje se odnose na CAP:

- a) Subvencije završavaju u krivim rukama jer EU nemarno troši novac.

EU i njezine države članice osiguravaju da se novac poreznih obveznika koristi samo na zakonit način i nastoje povratiti pogrešne uplate. Redovne revizije plaćanja koje obavljaju

države članice osiguravaju "raščišćavanje računa" i omogućavaju pronalaženje i ispravljanje nepravilnih plaćanja. Osim toga, EU države moraju provoditi individualne inspekcije i koristiti poseban IT sustav koji je stvoren kako bi se smanjila učestalost neispravnih plaćanja. Također, EU ima pravila za borbu protiv prijevара i posebnu agenciju za borbu protiv financijskog kriminala (Europska komisija 2019.).

b) Tko prima sredstva CAP-a nije poznato.

Svi primatelji sredstava iz Zajedničke poljoprivredne politike su navedeni u bazi podataka koja je otvorena za javnost. Nakon što se novac primi, ovi podaci su dostupni tijekom razdoblja od dvije godine. To osigurava da javnost zna kako se njihov novac koristi. Informacije se brišu nakon ovih dvije godine jer je EU morala postići kompromis između transparentnosti i privatnosti primatelja (Europska komisija 2019.).

c) Izravna plaćanja poljoprivrednicima u EU-u nisu potrebna. Kao i svaki drugi posao, poljoprivrednici bi trebali moći napredovati na slobodnom tržištu.

Budući da se poljoprivreda mora kretati unutar granica koje nameće priroda, razlikuje se od drugih vrsta poduzeća. To znači da loše vrijeme ili klimatske promjene mogu značajno utjecati na opskrbu, a poljoprivrednici imaju samo ograničenu kontrolu nad proizvodnjom svojih usjeva. Svake godine mnoge stvari rastu. Osim toga, budući da poljoprivredni proizvodi zahtijevaju vrijeme za razvoj, može potrajati godinama da se prilagode promjenama u potražnji. Zbog toga poljoprivrednici ne mogu poslovati kao vlasnici tvrtki u industrijama poput proizvodnje i stoga su mnogo ranjiviji na nagli pad globalnih cijena. CAP osigurava da hrana bude sigurna, proizvedena na etički i održiv način, te dostupna građanima EU. U EU, izravne financijske potpore podržavaju održivu poljoprivredu. To se postiže jačanjem i stabiliziranjem dohotka poljoprivrednika i osiguravanjem dugoročne financijske održivosti farmi. Postaju otporniji na utjecaje poput neizvjesnih vremenskih uvjeta i manje su osjetljivi na tržišnu volatilnost i oscilacije cijena (Europska komisija 2019.).

d) EU opterećuje poljoprivrednike s previše propisa, što je korijen mnogih njihovih problema.

Iako visoki regulatorni teret svakako može predstavljati probleme za sve poduzetnike, ekonomske poteškoće s kojima se suočavaju poljoprivrednici češće su uzrokovane stanjem globalne ekonomije ili njihovim položajem na domaćim tržištima. Radi dobrobiti poljoprivrednika, EU redovito pregledava i pojednostavljuje zajedničku poljoprivrednu politiku kako bi se uklonili nepotrebni propisi i ograničenja. Međutim, EU također ima odgovornost osigurati da se uplate isporučuju samo pravim primateljima i da se farme

pridržavaju zakona o okolišu i dobrobiti životinja; to zahtijeva određenu razinu administrativne kontrole. Bez toga, EU ne bi mogla jamčiti da se novac poreznih obveznika koristi na odgovarajući način ili da stiže do namjenskih primatelja (Europska komisija 2019).

e) EU ne jamči kvalitetu hrane.

Kroz propise o hrani i zdravlju, standarde za marketing te zahtjeve za označavanje, Europska unija (EU) poduzima proaktivne mjere kako bi osigurala kvalitetu i sigurnost hrane. Osim toga, programi kvalitete poput oznaka "Traditional Speciality Guaranteed", "Zaštićena geografska oznaka" i "Zaštićeno zemljopisno podrijetlo" pomažu potrošačima prepoznati visokokvalitetne poljoprivredne proizvode. Zaštita tih geografskih oznaka još je jedan važan cilj u pregovorima EU-a o trgovini kako bi se održao ugled proizvoda EU-a (Europska komisija 2019.).

f) Zbog neuspjeha CAP-a da pomogne mladim ljudima da postanu poljoprivrednici, poljoprivrednici postaju sve stariji i sve ih je manje.

Europska unija (EU) svjesna je važnosti poticanja mladih ljudi na rad u poljoprivredi u svjetlu sve starijeg poljoprivrednog stanovništva. Zbog toga EU aktivno pomaže novim poljoprivrednicima u njihovom osnivanju. Od 2014. do 2020. očekuje se da će 175 000 novih poljoprivrednika dobiti potpore za pokretanje poslovanja (Europska komisija 2019.).

g) Politika EU-a šteti poljoprivredi u zemljama u razvoju.

U svom govoru o stanju Unije 2018., predsjednik Europske komisije Jean-Claude Juncker predstavio je ambiciozan novi "Afričko-europski savez" s ciljem povećanja ulaganja u Afriku, poticanja trgovine, stvaranja radnih mjesta i ulaganja u obrazovanje i vještine (Europska komisija 2019.). Radna skupina za ruralnu Afriku osnovana je s tim na umu. Komisija surađuje s afričkim partnerima na provedbi preporuka iz studije koju je objavila u ožujku 2019. o poboljšanju uloge poljoprivredno-prehrambenog i agroindustrijskog sektora EU-a u održivom gospodarskom razvoju Afrike. Europska unija (EU) svjesna je važnosti poticanja mladih ljudi na rad u poljoprivredi u svjetlu sve starijeg poljoprivrednog stanovništva. Zbog toga EU aktivno pomaže novim poljoprivrednicima u njihovom osnivanju. Od 2014. do 2020. očekuje se da će 175 000 novih poljoprivrednika dobiti potpore za pokretanje poslovanja (Europska komisija 2019.).

h) Između država članica EU-a javna potpora za poljoprivredu u Europi u okviru CAP-a nije pravedno podijeljena

Budući da su povijesne reference korištene za podjelu prava na plaćanja, postoje velike varijacije u iznosu pomoći za dohodak po hektaru diljem EU-a. Ove povijesne aluzije napravljene su kako bi se spriječile brze promjene u isplatama poljoprivrednicima. Izravna potpora dohotku postupno se promijenila od posljednje revizije CAP-a kako bi bila pravednije raspoređena među državama članicama EU-a. "Konvergencija" je naziv za ovaj proces. Međutim, još uvijek postoje mnoge ekonomske razlike među državama članicama, uključujući razine plaća i ulazne troškove. Stoga prelazak na zajedničko paušalno izravno plaćanje ne bi bio prikladan odgovor i ne bi pomogao u postizanju ciljeva CAP-a. Praktičan pristup koji uzima u obzir ono što je politički i ekonomski realno vodi put prema pravednijim transferima među državama članicama (Europska komisija 2019.).

Postoje i ključni razlozi zbog kojih Europa treba revidirati svoju poljoprivrednu politiku, a to su:

- Gubitak bioraznolikosti: ističe se kako trenutna poljoprivredna politika Europske unije nije dovoljno usmjerena na očuvanje i zaštitu bioraznolikosti. Potrebne su promjene u pristupu kako bi se smanjio negativan utjecaj poljoprivrede na prirodne ekosustave i očuvala raznolikost biljnog i životinjskog svijeta (BirdLife 2021.)
- Klimatske promjene: navodi se da postojeće poljoprivredne prakse nisu dovoljno prilagođene izazovima klimatskih promjena. Nova poljoprivredna politika bi trebala promicati održive metode poljoprivrede koje smanjuju emisiju stakleničkih plinova i doprinose prilagodbi na klimatske promjene (BirdLife 2021.).
- Zagađenje vode i tla: naglašava se kako intenzivna poljoprivredna proizvodnja može negativno utjecati na kvalitetu vode i tla. Potrebno je uvesti mjere koje će smanjiti onečišćenje voda pesticidima, gnojivima i ostalim kemijskim tvarima.
- Socijalna pravda: također se naglašava važnost socijalne pravde u poljoprivredi, što uključuje osiguravanje pravednih uvjeta rada i pristojnih primanja za poljoprivrednike, zaštitu radnih prava te podršku mladim poljoprivrednicima (BirdLife 2021.).
- Održivost ruralnih područja: Prikazuje se potreba za promicanjem održivosti ruralnih područja kroz politiku koja potiče ravnotežu između poljoprivredne proizvodnje, očuvanja prirode i razvoja ruralnih zajednica (BirdLife 2021.).

Ove kritike ukazuju na potencijalne nedostatke u CAP-u u pogledu učinkovitosti, održivosti i etike. Međutim, važno je napomenuti da se CAP i dalje smatra ključnom politikom EU-a koja osigurava sigurnost hrane i podržava ruralni razvoj. Mnogi zagovornici CAP-a tvrde da su ove kritike prenapuhane i da CAP ima pozitivan utjecaj na poljoprivrednu proizvodnju i ruralne zajednice.

5. Utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor Hrvatske

5.1 Utjecaj CAP-a na poljoprivredni sektor Hrvatske

Hrvatska je postala država članica Europske unije 2013. godine te se od tada i koristi sredstvima iz CAP-a. CAP predstavlja značajan izvor financiranja za hrvatske poljoprivrednike i doprinosi razvoju poljoprivrede u Hrvatskoj. CAP se primjenjuje u Hrvatskoj kroz Nacionalni program ruralnog razvoja. Nacionalni program ruralnog razvoja je dokument koji definira strategiju i ciljeve ruralnog razvoja u Hrvatskoj, te određuje mjere i aktivnosti koje se financiraju iz CAP-a (Europska komisija 2022.).

Strateški plan CAP-a koji se provodi od 2023. – 2027. te se odnosi na Hrvatsku, pridonosi važnost poljoprivrede i ruralnog razvoja za gospodarstvo i društvo te ističe kako je Strateški plan izrađen u skladu s ciljevima i smjernicama Europske unije. Osnovni cilj plana je osigurati održivost poljoprivredne proizvodnje, poticati ruralni razvoj, zaštitu okoliša i poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima (Europska komisija 2021.).

Tablica 9 prikazuje novčanu potporu koju CAP pruža/će pružati Hrvatskoj tokom četverogodišnjeg programa od 2023. do 2027. godine. Vidimo da će oko 539 milijuna eura biti pruženo za ciljeve u području zaštite okoliša. Zatim 468 milijuna eura za ekosheme, odnosno poticaja za poljoprivrednike koji dobrovoljno primjenjuju pristupe koji imaju veći pozitivan utjecaj na okoliš i klimu nego što je to zakonski obvezno. Unutar ovih ekoloških programa, poljoprivrednicima koji ih usvoje bit će pružena podrška za unaprjeđenje plodoređa, korištenje kultura koje obogaćuju tlo dušikom (kao što su mahunarke), očuvanje prirodne ljepote krajolika, primjenu prirodnih gnojiva na obradivom zemljištu, omogućavanje ispaše na pašnjacima te primjenu metoda za smanjenje erozije tla. Također možemo vidjeti da oko 82 milijuna eura će ići u poticaj za LEADER programe koji će, kako kaže Europska komisija pridonijeti „društvenim inovacijama“. Četvrta stavka predstavlja dodatna preraspodijeljena

potpora dohotku te je cilj ove potpore ostvariti pravedniju raspodjelu potpora tako da veći poljoprivrednici pridonose više jednakoj raspodjeli potpora prema manjim i srednjim poljoprivrednicima i iznosi 374 milijuna eura. Posljednja stavka predstavlja poticaj za mlade poljoprivrednike, jer kao što je već spomenuto u kritikama, poljoprivrednika ima sve manje i sve su stariji. Tako da ovaj poticaj pokušava potaknuti mlade da se zaposle i počnu baviti poljoprivredom, a iznosi 98 milijuna eura.

Tablica 7: Dodijeljena sredstva Hrvatskoj od strane CAP-a

DODIJELJENA SREDSTVA (EUR) REZERVIRANA ZA	(EUR)
Ciljevi u području okoliša i klime u okviru ruralnog razvoja	539 494 812
Ekosheme u okviru izravnih plaćanja	468 462 796
LEADER	82 338 579
Dodatna preraspodijeljena potpora dohotku	374 770 237
Mladi poljoprivrednici	98 653 495

Izvor: Europska komisija 2021.

Glavni ciljevi Strateškog plana su podijeljeni u nekoliko ključnih područja:

- Povećanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora: cilj je unaprijediti konkurentnost hrvatskih poljoprivrednika kroz ulaganje u modernizaciju poljoprivredne proizvodnje, tehnologiju i inovacije. Planirana su ulaganja u razvoj poljoprivrednih tvrtki, poticanje malih i srednjih poduzeća u ruralnom sektoru te podrška ulaganjima u ruralni turizam i ruralno poduzetništvo. Također, planira se pružanje financijske podrške kroz različite programe, fondove i poticaje (Europska komisija 2021.).
- Održivo upravljanje prirodnim resursima: fokus je na zaštiti okoliša, očuvanju bioraznolikosti i održivom korištenju prirodnih resursa. Strateški plan ima za cilj promicanje ekološke poljoprivrede, poticanje primjene održivih poljoprivrednih praksi, zaštitu tla, voda i zraka te smanjenje negativnih utjecaja poljoprivrede na okoliš. Planiraju se edukacijski programi i savjetovanja kako bi se poljoprivrednici informirali o održivim praksama i ekološkoj poljoprivredi (Europska komisija 2021.).

- Društveni razvoj ruralnih područja: Strateški plan ima za cilj poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima kroz razvoj infrastrukture, obrazovanja, zdravstvene skrbi i socijalnih usluga. Planiraju se projekti koji će potaknuti ruralni razvoj, stvaranje radnih mjesta, jačanje lokalnih zajednica te promoviranje tradicije i kulturnog nasljeđa ruralnih područja (Europska komisija 2021.).
- Inovacije i istraživanje: Cilj je poticati istraživanje i inovacije u poljoprivredi kako bi se unaprijedila produktivnost, kvaliteta i održivost poljoprivredne proizvodnje. Strateški plan predviđa ulaganja u istraživačke projekte, edukaciju i razvoj novih tehnologija kako bi poljoprivrednici bili konkurentniji na tržištu (Europska komisija 2021.).

5.2. Primjeri provedbe CAP-a

Europska komisija nedavno je odobrila strateške planove CAP-a za Hrvatsku, Sloveniju i Švedsku (Europska komisija 2022.). Novi CAP je započeo 1. siječnja 2023. godine te ima za cilj tranziciju europskog poljoprivrednog sektora kako bi postao održiviji, otporniji i moderniji. Reformiranom politikom sredstva će se pravednije raspodijeliti među poljoprivrednim gospodarstvima, s fokusom na mala i srednja obiteljska gospodarstva, te mlade poljoprivrednike. Novi CAP će podržati poljoprivrednike u usvajanju inovativnih metoda, kao što su metode precizne poljoprivrede i agroekološke proizvodnje, kako bi se postigle konkretne akcije u tim i drugim područjima (Europska komisija 2022.). Općenito, novi CAP ima za cilj postati temelj za sigurnost hrane i poljoprivredne zajednice u Europskoj uniji. Prema novom CAP-u, svaka će država EU-a provoditi nacionalne strateške planove CAP-a koji kombiniraju financiranje potpore dohotku, ruralni razvoj i tržišne mjere. Države članice će prilagoditi i ciljati svoje intervencije kako bi odgovorile na svoje specifične potrebe i lokalne uvjete, birajući iz širokog spektra intervencija na razini EU-a. Komisija je procijenila svaki plan kako bi osigurala da su usklađeni s deset ključnih ciljeva CAP-a, koji se bave zajedničkim ekološkim, društvenim i ekonomskim izazovima. Planovi također moraju doprinijeti klimatskim i ekološkim ciljevima EU-a, uključujući dobrobit životinja. CAP će imati koristi od 270 milijardi eura financiranja za razdoblje 2023-27., s tri danas odobrena plana koji predstavljaju proračun od blizu 9 milijardi eura. To uključuje 2,7 milijardi eura namijenjenih ekološkim i klimatskim ciljevima i eko programima te 227 milijuna eura za mlade poljoprivrednike. Sva tri plana imaju snažnu ekološku dimenziju, pri čemu Slovenija i Švedska izdvajaju gotovo 60% svog proračuna za ruralni razvoj ekološkim i klimatskim ciljevima (Europska komisija 2020.).

U Hrvatskoj će se 20% potpora CAP-a za izravna plaćanja preraspodijeliti malim i srednjim poljoprivrednicima za njihovih prvih 30 hektara poljoprivrednog zemljišta kako bi se postigla pravednija raspodjela potpora. Dodatno, poticaje će dobiti više od 1000 hrvatskih poljoprivrednika mlađih od 40 godina kako bi se potaknuli na poljoprivredne aktivnosti. Sredstva za ruralni razvoj podržat će otvaranje 14.000 radnih mjesta u ruralnim područjima, kao i nekoliko infrastrukturnih ulaganja, poput vode, lokalnih cesta i dječjih vrtića (Europska komisija 2020.). Za Sloveniju će se preraspodjelom dio proračuna preusmjeriti s većih na manja poljoprivredna gospodarstva. Otprilike 98 milijuna eura iskoristit će se za potporu poljoprivrednicima u sektorima koji se suočavaju s poteškoćama, poput ekstenzivnog stočarstva i proteinskih usjeva za stočnu hranu i hranu. Pčelari će također dobiti posebne potpore za održavanje ili prijelaz na ekološko pčelarstvo, a fondovi za ruralni razvoj podržat će mala ulaganja s visokom dodanom vrijednošću u ruralnim područjima (Europska komisija 2020.). Također i za Švedsku će se izdvojiti 806 milijuna eura za potporu poljoprivrednicima u nastavku održive poljoprivredne prakse u izazovnim područjima kao što su planine, područja s prevladavanjem šuma ili sjeverna područja. Mladi poljoprivrednici u Švedskoj moći će podnijeti zahtjev za pomoć za pokretanje poslovanja i dobiti dodatnu potporu dohotku koja će im pomoći u prvim godinama nakon pokretanja poljoprivrednog poslovanja. Također se očekuje da će oko 30.000 ljudi steći nove vještine vezane uz učinak u vezi s okolišem ili klimom kroz posebnu obuku (Europska komisija 2020.). Još jedan primjer projekta ruralnog razvoja koji je dobio potporu CAP-a uključuje tvrtku za proizvodnju pršuta u Brštanovu, udaljenom oko 30 km od Splita (Europska komisija 2017.). Uz pomoć EU i nacionalnih sredstava, tvrtka je uspjela izgraditi i opremiti moderne proizvodne pogone. Novi pogon omogućuje da svaka šunka zasebno visi tijekom procesa sušenja i zrenja, što omogućuje svakodnevno korištenje novih sirovina. Ova kontrolirana metoda proizvodnje osigurava korištenje lokalnih sirovina, što dovodi do visokokvalitetnih proizvoda. Osim toga, tvrtka surađuje s raznim domaćim proizvođačima, potičući lokalno gospodarstvo. Cilj tvrtke je postići puni proizvodni kapacitet od 50.000 komada pršuta u 2020. godini, s ciljem proizvodnje do 15.000 komada visokokvalitetnog pršuta u prvoj godini rada novog pogona. Ukupni investicijski troškovi proizvodne linije iznosili su 2 milijuna eura, uz doprinos EU-a od 336 500 eura tijekom razdoblja financiranja 2014.-2020 (Europska komisija 2017.).

Europska komisija predstavila je svoj prijedlog reforme CAP-a 2018., a nakon pregovora između Europskog parlamenta, Vijeća EU-a i Europske komisije, novi CAP službeno je

usvojen 2. prosinca 2021. Države članice predale su svoje strateške planove CAP-a do 1. siječnja 2022., a Komisija je poslala pisma s primjedbama svim državama članicama do 25. svibnja 2022. Nakon toga je nastavljen strukturirani dijalog između Komisije i nacionalnih tijela kako bi se riješile nedoumice i finalizirali planovi CAP-a. Svaki plan mora biti potpun i kompatibilan sa zakonodavstvom te dovoljno ambiciozan da ispuni ciljeve CAP-a i ekološke i klimatske obveze EU-a kako bi bio odobren (Europska komisija 2020.).

5.3. Analiza učinkovitosti provedbe CAP-a u Hrvatskoj

Eurobarometar je pokrenut 1973. godine za praćenje i analizu javnog mnijenja unutar Europske zajednice (Europska unija 2023.). Od tada je postao ključan alat za prikupljanje podataka o stavovima građana u Europskoj uniji. Eurobarometar se provodi redovito, a rezultati istraživanja omogućuju donositeljima politika, istraživačima i široj javnosti da bolje razumiju mišljenje i percepciju građana. Također je glasački instrument koji provodi Europska komisija kako bi prikupila podatke o mišljenjima i stavovima građana Europske unije. Istraživanje se provode redovito i obuhvaća širok raspon tema, uključujući europsku politiku, gospodarstvo, okoliš, migracije i društvene vrijednosti. Eurobarometar koristi metodu anketiranja, pri čemu se intervjuiraju ljudi iz svih članica Europske unije. Podaci se prikupljaju putem osobnih intervjua, telefonskih intervjua i internetskih anketa. Cilj je dobiti reprezentativni uzorak građana Unije kako bi se stekao uvid u njihove stavove i percepcije o različitim pitanjima. Eurobarometar se provodi nekoliko puta godišnje i uključuje reprezentativni uzorak stanovništva u svakoj državi članici EU-a (Europska unija 2023.).

Rezultati Eurobarometra pomažu Europskoj komisiji i drugim institucijama Europske unije u donošenju političkih odluka i oblikovanju politika koje su u skladu s interesima građana. Također pružaju vrijedan uvid u javno mnijenje u Europskoj uniji i omogućuju praćenje promjena u stavovima i percepcijama tijekom vremena. Eurobarometar igra važnu ulogu u demokratskom procesu, pružajući građanima mogućnost da izraze svoje mišljenje o pitanjima koja utječu na njihovu svakodnevicu i budućnost Europske unije. Uostalom, Eurobarometar omogućuje svima pristup rezultatima istraživanja. Rezultati su javno dostupni na internetskoj stranici Europske komisije, gdje se može pronaći detaljna analiza, izvješća i grafički prikazi. To je korisno za sve zainteresirane strane koje žele bolje razumjeti mišljenje građana Europe (Europska unija 2023.).

U daljnjem tekstu rada ću analizirati pojedine ankete, koje je Europska unija zatražila od određenog uzorka populacije pomoću Eurobarometra, u obliku tablica za koje smatram da su važne i/ili povezane s temom rada.

Na temelju ankete/tablice 10 može se zaključiti da:

- Gotovo osam od deset Europljana (79%, smanjenje za 1 postotni bod u odnosu na 2020.) smatra da Europska unija ispunjava svoju ulogu u "osiguravanju stabilne opskrbe hranom u EU-u u svako doba", pri čemu se gotovo tri od deset (29%, nepromijenjeno) "potpuno slaže", a polovica (50%, smanjenje za 1) "skloni su se složiti";
- Skoro tri četvrtine ispitanika (74%, povećanje za 2) vjeruje da EU ispunjava svoju ulogu u "osiguravanju sigurne, zdrave i održive hrane visoke kvalitete" (pri čemu se 28%, nepromijenjeno, "potpuno slaže", a 46%, povećanje za 2, "skloni su se složiti");
- Sedam od deset Europljana (70%, povećanje za 2) smatra da EU ispunjava svoju ulogu u "osiguravanju održivog načina proizvodnje hrane" (uključujući 25%, povećanje za 2, "potpuno slaže", i 45%, nepromijenjeno, "skloni su se složiti").
- Skoro dvije trećine ispitanika dijeli ovo mišljenje u pogledu "osiguravanja razumnih cijena hrane za potrošače" (65%, nepromijenjeno), pri čemu se 25% "potpuno slaže" (povećanje za 2 postotna boda) i 40% "skloni su se složiti" (smanjenje za 2 postotna boda), kao i u pogledu "zaštite okoliša i suočavanja s klimatskim promjenama" (65%, povećanje za 2 postotna boda), uključujući 24% "potpuno slaže" (smanjenje za 1 postotni bod) i 41% "skloni su se složiti" (povećanje za 3 postotna boda).
- Sličan broj ispitanika smatra da EU ispunjava svoju ulogu u "osiguravanju poštene životne razine za poljoprivrednike" (62%, nepromijenjeno), gdje se 25% "potpuno slaže" (povećanje za 2 postotna boda) i 37% "skloni su se složiti" (smanjenje za 2 postotna boda).
- Skoro šest od deset Europljana (58%, nepromijenjeno) misli slično i u vezi "stvaranja rasta i radnih mjesta u ruralnim područjima", uključujući 22% "potpuno slaže" (povećanje za 1 postotni bod) i 36% "skloni su se složiti" (smanjenje za 1 postotni bod).

Očigledno je da velika većina Europljana smatra da Europska unija putem Zajedničke poljoprivredne politike uspješno obavlja svoju ulogu u svih sedam područja koja su ispitana. Osim toga, više od jedne petine ispitanika potpuno se slaže da EU ispunjava svoju ulogu u svakom od tih područja.

Tablica 8: Percipirana izvedba ZPP-a

Što mislite u kojoj mjeri EU kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP) ispunjava svoju ulogu u...?					
	Potpuno se slažem	Sklon/a sam se složiti	Sklon/a sam se ne složiti	Potpuno se ne slažem	Ne znam
Osiguravanju stabilne opskrbe hrane u EU u svako doba					
veljača - ožujak 2022.	29	50	12	2	7
kolovoz-rujan 2020.	29	51	12	2	6
Pružanju sigurne, zdrave i održive hrane visoke kvalitete					
veljača - ožujak 2022.	28	46	16	4	6
kolovoz-rujan 2020.	28	44	19	4	5
Osiguravanju održivog načina proizvodnje hrane					
veljača - ožujak 2022.	25	45	18	4	8
kolovoz-rujan 2020.	23	45	20	4	8
Osiguravanju razumnih cijena za potrošače					
veljača - ožujak 2022.	25	40	21	8	6
kolovoz-rujan 2020.	23	42	23	6	6
Zaštiti okoliša i rješavanju klimatski promjena					
veljača - ožujak 2022.	24	41	22	6	7
kolovoz-rujan 2020.	25	38	24	7	6
Osiguravanju primjerenog životnog standarda za poljoprivrednike					
veljača - ožujak 2022.	25	37	23	8	7
kolovoz-rujan 2020.	23	39	24	8	6
Stvaranju rasta i posla u ruralnom području					
veljača - ožujak 2022.	22	36	26	8	8
kolovoz-rujan 2020.	21	37	27	8	7

Izvor: Europska unija 2022., vlastita izrada na temelju podataka

Zatim, posljednja anketa/tablica 11 objašnjava da:

- Više od dvije trećine Europljana smatraju da Zajednička poljoprivredna politika doprinosi još dva područja: „pomoći u suočavanju s klimatskim promjenama (69%, nepromijenjeno), razvoju istraživanja i digitalnih rješenja za podršku poljoprivredi i prehrambenim sektorima (68%, smanjenje za 1 postotni bod, uključujući 22%, povećanje za 1 postotni bod, "potpuno slaže").
- Više od šest od deset ispitanika dijeli ovo mišljenje o "jačanju uloge poljoprivrednika u prehrambenom lancu" (68%, smanjenje za 2 postotna boda), pri čemu se 26%, nepromijenjeno, "potpuno slaže".
- Više od šest od deset ispitanika dijeli ovo mišljenje i o "poticanju ulaganja i rasta te povećanju broja radnih mjesta u sektorima poljoprivrede i prehrambenoj industriji" (66%, nepromijenjeno), uključujući 23%, nepromijenjeno, "potpuno slaže", kao i o "smanjenju nejednakosti u razvoju različitih regija i teritorija EU-a" (63%, povećanje za 2 postotna boda), pri čemu se 21%, smanjenje za 1 postotni bod, "potpuno slaže".

Tablica 9: Doprinos ZPP-a

Slažete li se ili ne da Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) doprinosi...?					
	Potpuno se slažem	Sklon/a sam se složiti	Sklon/a sam se ne složiti	Potpuno se ne slažem	Ne znam
U pomoći u suočavanju s klimatskim promjenama					
veljača - ožujak 2022.	25	44	17	5	9
kolovoz-rujan 2020.	27	42	19	5	7
Razvoju istraživanja i digitalnih rješenja za potporu sektoru poljoprivrede i prehrane					
veljača - ožujak 2022.	22	46	15	3	14
kolovoz-rujan 2020.	21	48	16	3	12
Jačanju uloge poljoprivrednika u prehrambenom lancu					
veljača - ožujak 2022.	26	42	19	4	9
kolovoz-rujan 2020.	26	44	19	4	7
Poticanju ulaganja i rasta te povećanje broja radnih mjesta u sektoru poljoprivrede i prehrane					
veljača - ožujak 2022.	22	43	20	5	9
kolovoz-rujan 2020.	21	43	21	5	8

Smanjenju nejednakosti u razvoju različitih regija i teritorija EU					
veljača - ožujak 2022.	21	42	21	5	11
kolovoz-rujan 2020.	22	43	21	5	9

Izvor: Europska unija 2022., vlastita izrada na temelju podataka

Zaključak

Ovim radnom smo istražili utjecaj zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na različite dijelove hrvatske, a posebno na poljoprivredu. Tokom pisanja ovog rada shvatio sam da CAP ima dubok utjecaj na poljoprivredu, kako u Hrvatskoj tako i na ostale zemlje EU-a. Utjecaj je ostvaren putem subvencija, potpora, programa na različite segmente poljoprivrede. Unatoč njegovim ciljevima, CAP se također suočava s kritikama i izazovima, uključujući neujednačenu raspodjelu potpora i pitanja vezana uz zaštitu okoliša. No unatoč kritikama i izazovima, smatram da CAP igra ključnu ulogu u opstanku poljoprivrede, kako u Hrvatskoj, tako i u ostalim zemljama EU-e. Pregledom utjecaja CAP-a na poljoprivredni sektor Hrvatske može se vidjeti da su postignuti određeni pozitivni učinci kao što su, financijske potpore, ulaganje u inovacije te sudjelovanjem u CAP-u, hrvatski proizvodi dobivaju bolji pristup tržištima Europske unije što može povećati izvoz i prihode. S druge strane, postoje i područja koja bi se mogla unaprijediti kao što su pravednije i transparentnije raspodjele potpora do svih poljoprivrednika, kako velikih tako i malih te da su ti podatci dostupni na internetu kako bi se vidjelo gdje su te novčane potpore završile i tko ih je primio.

Također, vidjeli smo da poljoprivreda kao gospodarska djelatnost već desetljećima polako izumire, odnosno da je sve manje poljoprivrednika, pogotovo mladih koji mogu potaknuti opstanak poljoprivrede. Taj opstanak zapravo pokušava poticati CAP EU-e putem raznih potpora i subvencija, što smo otkrili u primjerima provedbe CAP-a. Smatram da će se novčane potpore morati povećati kako bi se što više potencijalnih poljoprivrednika potaknulo na zaposlenje i rad. Uostalom, možda je bolje da se ravnomjerno podijele novčane potpore malim poduzetnicima, nego da ta novčana svota završi kod jednog poduzeća. Uostalom, poljoprivreda je važan temelj našeg društva i gospodarstva te je podrška putem CAP-a neophodna za njezin održivi razvoj. Utjecaj zajedničke poljoprivredne politike Europske unije na poljoprivredni sektor Hrvatske nije jednostavan, već složen proces koji zahtijeva suradnju, prilagodbu i kontinuirano unaprjeđenje.

LITERATURA

1. Agroklub (2014.) 2017. nas čeka propast domaćih šećera?, pristupljeno 02. rujna 2023. s <https://www.agroklub.com/prehrambena-industrija/2017-nas-ceka-propast-domacih-secerana/13743/>
2. BirdLife (2021) 5 reasons why Europe needs a new farming policy, preuzeto 23. lipnja 2023. s <https://www.birdlife.org/news/2021/06/21/5-reasons-why-europe-needs-new-farming-policy/>
3. Ćurić A. (2020.) analiza iseljavanja stanovništva i utjecaj na tržište rada u republici hrvatskoj, pristupljeno 03. rujna 2023. s file:///C:/Users/pmiha/Downloads/1171097_curic_antonela.pdf
4. Defilippis, J. (2005.): Poljoprivreda i razvoj. Školska knjiga, Zagreb.
5. Državni zavod za statistiku (2010-2020) Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, pristupljeno 26. svibnja 2023. s <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/poljoprivreda-lov-sumarstvo-i-ribarstvo/biljna-proizvodnja/povrsina-i-proizvodnja-zitarica-i-ostalih-usjeva/>
6. Državni zavod za statistiku (2011.) površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2010., preuzeto 02. rujna 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/01-01-20_01_2011.htm
7. Državni zavod za statistiku (2021.) površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2020., preuzeto 02. rujna 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/01-01-18_01_2020.htm
8. Državni zavod za statistiku (2023.) Bruto domaći proizvod (29. kolovoza 2023.), pristupljeno 04. rujna 2023. s <https://podaci.dzs.hr/hr/statistika-u-nizu/>
9. Državni zavod za statistiku (2023.) cijene u poljoprivredi u 2022., pristupljeno 01. rujna 2023. s <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29350>
10. Državni zavod za statistiku (2023.) prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih prema spolu za prvo tromjesečje 2023., pristupljeno 01. rujna 2023. s <https://podaci.dzs.hr/2023/en/58148>
11. Eur-Lex (2008.) Health Check of the CAP reform, pristupljeno 05. lipnja 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/summary/SL/legisum:l67003>
12. Eur-Lex (2023.) Agernda 2000: for a stronger and wider Union, pristupljeno 05. lipnja 2023. s <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/agenda-2000-for-a-stronger-and-wider-union.html>

13. Europska komisija (2017.) CAP in your country [e-publikacija], preuzeto 30. lipnja 2023. s <https://cdn.agroklub.com/upload/documents/cap-in-your-country-hr-en.pdf>
14. Europska komisija (2019.) The common agricultural policy, seperating fact from fiction [e-publikacija], preuzeto 22. lipnja 2023. s https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2019-05/cap-separating-facts-from-fiction_en_0.pdf
15. Europska komisija (2020.) The Commission approves the CAP strategic plans for Croatia, Slovenia and Sweden, preuzeto 28. rujna 2023. s https://agriculture.ec.europa.eu/news/commission-approves-cap-strategic-plans-croatia-slovenia-and-sweden-2022-10-28_en
16. Europska komisija (2021.) CAP at a glance, pristupljeno 03. lipnja 2023. s https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en
17. Europska komisija (2021.) Ukratko o strateškom planu: hrvatske u okviru ZPP-a [e-publikacija], preuzeto 25. lipnja 2023. s <https://ruralnirazvoj.hr/files/Ukratko-o-Strateskom-planu-RH.pdf>
18. Europska komisija (2022.) Agriculture and rural developmnet, pristupljeno 03. rujna 2023. s https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_hr
19. Europska komisija (2023.) CAP funds, pristupljeno 21. lipnja 2023. s https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en
20. Europska unija (2022.) Europeans, Agriculture and the CAP [e-publikacija], preuzeto 10. srpnja 2023. s <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2665>
21. Europska unija (2023.) About Eurobarometer, pristupljeno 05. srpnja 2023. s <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer>
22. Europski parlament (2023.) Financing of CAP, pristupljeno 21. lipnja 2023. s <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap>
23. Europsko vijeće (2019.) Reform of the Common Agricultural Policy post 2013, preuzeto 13. lipnja 2023. s <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-reform/>
24. Europsko vijeće (2023.) Common agricultural policy 2023-2027, pristupljeno 20. lipnja 2023. s <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-introduction/cap-future-2020-common-agricultural-policy-2023-2027/>

25. Europsko vijeće (2023.) Kronologija – povijest ZPP-a, pristupljeno 03. rujna 2023. s <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/timeline-history/>
26. Eurostat (2020.) Farms and farmland in the European Union – statistics, pristupljeno 23. svibnja 2023. s [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms and farmland in the European Union - statistics#Farms in 2020](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics#Farms_in_2020)
27. Eurostat (2022.) Farmers and the agricultural labour force – statistics, pristupljeno 30. svibnja 2023. s [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farmers and the agricultural labour force - statistics#Agriculture remains a big employer in the EU.3B about 8.7 million people work in agriculture](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farmers_and_the_agricultural_labour_force_-_statistics#Agriculture_remains_a_big_employer_in_the_EU.3B_about_8.7_million_people_work_in_agriculture)
28. Eurostat (2023.) Farms and farmland in the European Union – statistics, pristupljeno 20. svibnja 2023. s [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics%20explained/index.php?title=Farms and farmland in the European Union - statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics%20explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics)
29. Eurostat (2022.) Agricultural production – crops, pristupljeno 25. svibnja 2023. s [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural production - crops#Cereals](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agricultural_production_-_crops#Cereals)
30. Gorlinski, G. (2013.) The history of agriculture, Britannica Educational Pub., Chicago, 2013.
31. Hrvatska enciklopedija, (2021.) Poljoprivreda, pristupljeno 01. srpnja 2023. s <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49324#>
32. Jurišić, M., Šumanovac, L., Zimmer, D., Barač, Ž. (2015.) Tehnički i tehnološki aspekti pri zaštiti bilja u sustavu precizne poljoprivrede, pristupljeno 03. rujna 2023 s <https://hrcak.srce.hr/file/206734>
33. Matković H.(1999.) Povijest hrvatske seljačke stranke, Zagreb: Naklada Pavičić
34. Ministarstvo poljoprivrede (2021.) Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2020., pristupljeno 05. rujna 2023. s [https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zele no izvjesce/2021_12_15_Zeleno2020_isp.pdf](https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zele_no_izvjesce/2021_12_15_Zeleno2020_isp.pdf)
35. Ministarstvo poljoprivrede (2021.) Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2021. [e-publikacija], preuzeto 02. rujna 2023. s [https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zele no izvjesce/2122022ZelenoIzvjesce_2021.pdf](https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zele_no_izvjesce/2122022ZelenoIzvjesce_2021.pdf)

36. Ministarstvo poljoprivrede (2023.) Gotovo 31 milijun eura pomoći primarnim proizvođačima u sektoru stočarstva i biljne proizvodnje, pristupljeno 15. svibnja 2023. s <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/gotovo-31-milijun-eura-pomoci-primarnim-proizvodjacima-u-sektoru-stocarstva-i-biljne-proizvodnje/6144> 2023
37. Ministarstvo poljoprivrede (2023.) Izravne potpore, pristupljeno 03. srpnja 2023. s <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/mjere-poljoprivredne-politike/izravne-potpore/185>
38. Narodne Novine (2022.) Strategija poljoprivrede do 2030., pristupljeno 18. svibnja 2023. s <https://poljoprivreda.gov.hr/vijesti/gotovo-31-milijun-eura-pomoci-primarnim-proizvodjacima-u-sektoru-stocarstva-i-biljne-proizvodnje/6144> 2023
39. Obadić A. (2018.) administrativne prepreke s kojima se suočavaju mala i srednja poduzeća na području zapošljavanja, pristupljeno 03. rujna 2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/293417>
40. Petrović A. (2009) Poljoprivreda u Hrvatskoj: Izazovi i Perspektive, AgroKnjiga
Preuzeto 21. svibnja 2023. s https://poljoprivreda.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/poljoprivredna_politika/zele_no_izvjesce/2021_12_15%20Zeleno%20izvješće%202020_final.pdf
41. Radošević, Zdunić S. (2007.) hrvatska tranzicijska konvergencija, pristupljeno 03. rujna 2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/30383>
42. The World Bank, (2021.) Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate) – European Eunion, pristupljeno 02. rujna 2023. s <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?end=2021&locations=EU&start=2005>

POPIS TABLICA:

Tablica 2: Proizvodnja zastupljenih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u RH.....	10
Tablica 3: Ukupan broj poljoprivrednika prema organizacijskom obliku u EU.....	11
Tablica 4: Vrste farmi i specijaliziranost istih u EU.....	12
Tablica 5: Površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2010. g.	14
Tablica 6: Površina i proizvodnja žitarica i ostalih usjeva u 2020. g.	14
Tablica 7: Financiranje CAP-a od EU-e u razdoblju od 2021. – 2027. godine (mlrd. eura)..	21
Tablica 9: Dodijeljena sredstva Hrvatskoj od strane CAP-a	27
Tablica 10: Percipirana izvedba ZPP-a.....	32
Tablica 11: Doprinos ZPP-a.....	33

POPIS SLIKA:

Slika 1: Proizvodnja žitarica u Europskoj uniji (mil. tona)	13
Slika 2: Ukupna zaposlenost u poljoprivredi u EU (%).....	15
Slika 3: Udio zaposlenosti u poljoprivredi po zemljama u EU.....	16

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1:Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama prema odjeljcima NKD-u 2007. u odnosu na prosječne mjesečne plaće zaposlenih u poljoprivredi od 2015. - 2022. godine	6
Grafikon 2: Udio poljoprivrednog sektora A prema NKD-u 2007. na BDP Hrvatske od 1995. do 2022. g.....	7
Grafikon 3: Zaposlenost u poljoprivredi u Hrvatskoj po spolu od 2017. do 2022. godine u odnosu na ukupnu zaposlenost u pravnim osobama prema NKD-u 2007. i spolu	17